

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

e-mail: info@uzas.uz

2016-yil 21-oktabr №43 (4390)

21 oktyabr — Davlat tili haqidagi Konun qabul qilintan kun

21 oktyabr — Ўзбек тилига Давлат тили макоми берилган кун халқимиз учун, айниқса, янги ташкил этилган улуг мутафаккир Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили ва адабиёти университети жамоаси, устозлар ва талабалар

учун кутлуг байрамдир. Шу муносабат билан мазкур университет ректори, таниқли Навоийшунос олим Шухрат СИРОЖИДДИНОВНИ тилимиз ривожига йўлида олиб борилаётган ишлар ва келгуси режалар ҳақида суҳбатга чорладик.

МИЛЛАТ РУҲИ ВА ЎЗЛИКНИНГ АСОСИ

— Биринчи Президентимизнинг Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили ва адабиёти университети ташкил этиш тўғрисидаги Фармони она тили ва адабиётимиз равнақи йўлида туб бурилиш ясайдиган тарихий ҳужжат бўлди. Ушбу Фармон Ўзбек тилига давлат тили макоми бериш йўлида 1989 йилда бошланган ислохотлар, қабул қилинган ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларнинг мантикий давоми сифатида юзага келди. Шу ҳақида сизнинг фикрингизни билмоқчи эдик.

— Мустақиллик йилларида юрт тинчлиги, Ватан равнақи ва халқ фаровонлиги йўлида амалга оширилган оламшумул ишларни ҳеч бир нарса билан тенглаштириб бўлмайди. Мухими, биз ўзликнинг қай-тидик, миллатимиз оғида тозариш, янги-ланиш жараёнлари муваффақиятли кечди. Жумладан, бебаҳо бойлигимиз, миллий қадриятларимизнинг ёрқин ифодаси, улкан маънавий хазинамиз — она тилимизнинг қадри янада юксалди. Бундан йигирма етти йил муқаддам — собиқ мустабид шўро тузуми пайтидаёқ Ўзбек тилига давлат тили макоми берилиши буюк маънавий жасорат, мустақиллик йўлидаги да-

дил қадам бўлди. Она тили бу — халқ руҳи ва ўзликнинг асоси демак. Тил ва миллат тушунчаси эгизак. Миллат бўлмаса тил бўлмайди, тил бўлмаса миллат яшамайди. Шу боис, истиқлолнинг дастлабки йилларидаёқ она тилининг ҳуқуқий мақоми тиклаш устувор вазифалардан бири сифатида белгиланди. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, қатор қонун ва қарорлар, мамлакатимиз Биринчи Президенти Ислам Каримовнинг "Юксак маънавият — енгилмас куч", "Адабиётга эътибор — маънавиятга, келажакка эътибор", "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида", "Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажиги йўлида хизмат қилиш — энг олий саодатдир" китобларида она тилининг жамиятимиз тараққиёти, юрдошлар ҳаётидаги бетақдор ўрни белгилаб берилди. 1991 йилнинг Алишер Навоий йили деб эълон қилиниши, 1993 йилда "Лотин ёзувига асосланган Ўзбек алифбосини жорий этиш тўғрисида"ги қонун, 1995 йили "Давлат тили ҳақида"ги қонуннинг янги тахрири, 1996 йили ушбу қонунни амалга оширишга қаратилган давлат дастурига тегишли ўзгаришлар киритиш ҳақидаги Ўзбекистон Рес-

публикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори ва бошқа ҳужжатлар она тилимиз ривожига бекиёс имкониятлар яратди. — Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили ва адабиёти университети ташкил этиш тўғрисидаги Фармон эса, бу борадаги ишларнинг мантикий давомидир.

Фармон ўз моҳияти билан концептуал аҳамиятга эга. Унда дунё тиллари орасида Ўзбек тилининг ўрнини белгилаш, бу соҳада олиб борилаётган илмий-тадқиқот ишларини жаҳон андозалари даражасига олиб чиқиш, Ўзбек тили ва адабиёти янги ахборот ва педагогик технологиялар асосида ўқитишни ташкил этиш, Ўзбек тилини компьютер тилига айлантириш, бой ва кўна адабий меросимизни бошқа тилларга таржима қилиш каби масъулиятли вазифалар белгилаб берилди. Бу жиҳатдан Ўзбек тилининг ривожига муносиб ҳисса қўшган шарқ тиллари, жумладан, араб, форс тилларини ўрганиш, адабий алоқаларни кучайтириш масаласи кун тартибига турган энг долзарб масалалардан саналади.

Давоми иккинчи саҳифада.

ОНА ТИЛИМ ҚАСИДАСИ

Ҳали башариат мурғак уйқуда
Билмаганда қалам, ҳарфу имлони.
У тоғлар кўксига гул қилиб қизди,
Гул дея англади ёруғ дунёни.

Балки ўша тасвир, балки ўша сир
Ҳавонинг Атога бўлган дилидир?
Биламан, қайси сўз бўлмасин ўша,
У менинг юрагим — Ўзбек тилидир!

Боболар тили бу, эй Она тилим,
Сендан келар олис дала-лашт иси.
Учар аргумоқлар қанотида сен
Қолдирган изларда курашлар изи.

Само узра сочиб лаҳз хаттоти
Ҳикматлар китобини этганда тамом.
Бир сўз-ла жам қилди ажодлар ёдин
"Қутадгу билик"қа Қошғарий бобом!

Ўйлаганми тарих минг йиллар нари
Кўрайин деб дунё ўзбекларини.
Соҳибқирон тутган туг билан ғолиб
Тузганида "Темур тузуклари"ни!

Олис юлдузларга чўзиб қўлини
Замин излаганда йиллар қаъридан,
Ёрқин тафаккурнинг ёруғ йўлини
Тонди Улутбекнинг жадвалларидан!

Сен — осмон илмини биттутуви китоб,
Сенда гиёҳларнинг рангини тушлари.
Сенда очилди ахир бобма-боб
Миллиард юлдузларнинг нуртушуллари...

Сен — майсалар тили, булбул кўз ёши
Сен — шеърнинг қаноти, руҳи қумқум.
Беш дoston беш қитъа бўлиб порлади
Навоий ҳайратдан шеър айтган маҳал!

Ҳазрат Навоийдан қолган кутлуг сўз,
Илоҳий илҳомдан яралган тилим.
Бобури йиллатган, етти иқлимга
"Бобурома" бўлиб таралган тилим.

Сени унутмадим истибдод чоғи
Ҳар лаҳза қонимда қилмичек ўсдин.
Чирмаб келганида зулмат кучоғи
Истиқлолим бўлиб, нур бўлиб тўсдин!

Ифтихор

Қадим оҳанглардан мен сени топдим
Илладим тафаккур осмонларидан.
Бир буюк халқ бўлиб чиқиб келдинг сен,
"Гўрелли", "Алломиш" дostonларидан.

Ким сени танимас, тан олмайди ким
Қамтар қамолнинг мактаб шарт эмас.
Футбол майдонидан энг одил ҳакам,
Шахмат қиролининг юришдай, бас!

Ҳатто дўшпасининг четидан бир шеър,
Қаштали қўйлагин ёқаси — ғазал.
Жаннат эшигини очувчи бир сир —
О, балки, Ўзбекнинг қаломдир азал!

Сен — муҳаббат тили, озолиқ тили,
Сен-борки, Ҳақ билан сирлашамиз биз!
Сен жасорат тили ва мардлик тили,
Сен борки, миллатимиз, буюк халқимиз биз!

Зебо МИРЗО

ХАЛҚАРО АНЖУМАН

Шу йил 18 октябр кuni пойтахтимиздаги Симпозиумлар саройида Ислам ҳамкорлик ташкилоти Ташқи ишлар вазирлари кенгашининг 43-сессияси бўлиб ўтди.

Ҳар йили ташкилотга аъзо мамлакатлардан бирида ўтказиладиган Ташқи ишлар вазирлари кенгашининг мамлакатимиздаги навбатдаги анжуманида ташқи ишлар вазирлари, ташкилотнинг ёрдамчи ва махсус муассасалари раҳбарлари, АКШ, Франция, Буюк Британия, Швейцария, Италиянинг ИХТдаги махсус вакиллари ҳамда БМТ, ЕХТ, Араб давлатлари лигаси, Иқтисодий ҳамкорлик ташкилоти, Осиёда ҳамкорлик ва ишонч чоралари бўйича кенгаш каби кўплаб халқаро тузилмаларнинг вакиллари иштирок этди.

ИХТ Ташқи ишлар вазирлари кенгашининг амалдаги раиси, Қувайт давлати Бош вазирининг биринчи ўринбосари, ташқи ишлар вазирлиги Шайх Сабоҳ Халид ал-Ҳамад ас-Сабоҳ сессияни кириш сўзи билан очди. Қуръон тиловат қилинди. Биринчи Президентимиз Ислам Каримовнинг вафоти муносабати билан Ўзбекистон халқига кўкур таъзия издор этилди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини бажарувчи Шавкат Мирзиёев сессиянинг

очилиш маросимида нутқ сўзлади. Давлатимиз раҳбари ушбу сессиянинг муқаддас ислом қадриятларини асраб-авайлаш ва ривожлантириш, мусулмон халқлари ўртасида ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш, барқарор тараққиётни таъминлаш, ташкилотга аъзо

Ўзбекистон ва жаҳон

мамлакатлар халқларининг ривожланиши ва фаровонлигига кўмаклашишдек эзгу мақсадларга эришиш йўлида муҳим қадам бўлишига ишонч билдириб, «**Таълим ва маърифат — тинчлик ва бунёдкорлик сари йўл**» мавзуси 43-сессия кун тартибининг асосий ғояси этиб белгилангани кўкур рамзий маънога эгалигини таъкидлади. «**Бу ғоя «Бешикдан қабргача илм изла» деган машҳур ҳадисга ҳамохангдир. Ушбу мавзу катта ҳаётий таърибга эга бўлган, буюк давлат арбоби сифатида узокни кўра оладиган Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислам Каримов томони-**

дан, Аллоҳ у кишини раҳмати-га олсин, дунё халқлари, ўз халқи тақдир, бутунги мураккаб шароитда муқаддас динимизнинг аҳамияти ҳақидаги чуқур мулоҳазалар натижаси сифатида тақлиф этилган эди», деди. Тарихий меросни асраб-авайлаш, ўрганиш ва авлодлардан авлодларга қолдириш давлатимиз сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан бири эканлигига эътибор қаратилиб, янги таҳдидлар, жумладан, «оммавий маданият» ҳавфи ва боқимандалик кайфияти пайдо бўлаётган, одоб-ахлоқ, қадриятларнинг йўқолиш ҳавфи юзасига келаётган ҳозирги глобаллашув шароитида бу ғоят муҳим аҳамият касб этаётгани таъкидланди.

1999 йили Тошкентда Марказий Осиёда биринчи Ислам университети очилди. Мамлакатимизда ўнта диний таълим муассасаси, жумладан, Тошкент ислом институти, тўққизта ўрта махсус ўқув юрти фаолият кўрсатмоқда. Ана шу таълим масканлари орасида XVI асрда бунёд этилиб, мамлакатимизда илм-фанни кенг ёйишга хизмат қилган Бухородаги Мир Араб ва Тошкентдаги Кўкалдош мадрасалари бор.

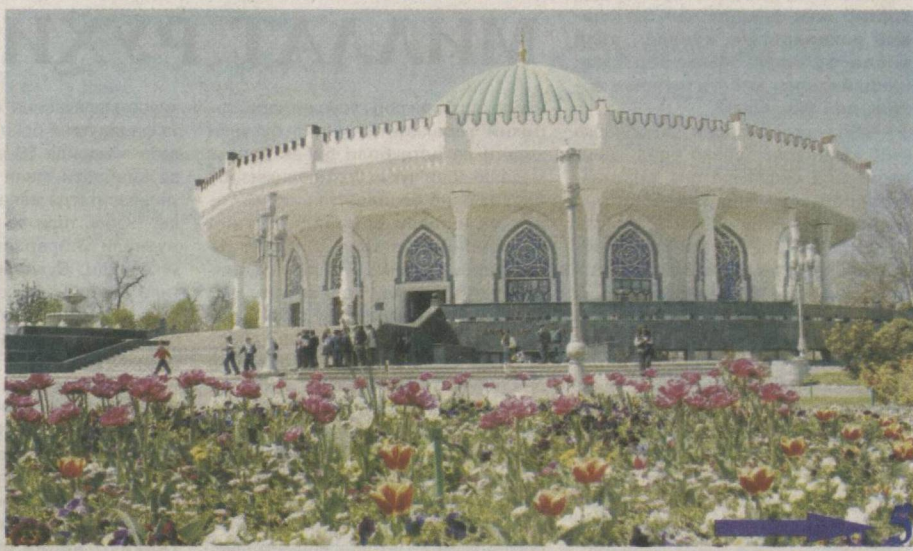
Давоми иккинчи саҳифада.

Илк саҳифалардаги "Президентимиз ва биз" сарлавҳали ёдномга ҳар биримизнинг ҳаёти-мизда, кўнглимизда ўчмас из қолдирган буюк инсон, Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислам Абдуганиевич Каримов хотирасига бағишланган. Дарҳақиқат, унда ёзилганидек, "Биз Биринчи Президентимиз ҳаёти тимсолида жасорат ва матонатнинг тиррик китобини кўрдик. Биз унинг фаолияти тимсолида бунёдкорлик ва ватанпарварликнинг ижодий қамолини кўрдик".

Биринчи Президентимиз бошчилигида амалга оширилган оламшумул ишлар, ўтган "Йигирма беш йилликнинг салмоғи, саодати, шукронаси" Ўзбекистон халқ шоири Иқбол Мирзонинг "Йигирма бешинчи манзилдаги ўйлар" мақоласида

ҒУРУРИМИЗ РАМЗИ

ПУХТА ТАЙЁРГАРЛИК — ЮҚОРИ САМАРАДОРЛИК ОМИЛИ

2016 йилнинг 20 октябры кuni Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловини ёритиш бўйича Республика матбуот марказида Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловини ўтказувчи участка сайлов комиссиялари фаолиятини самарали ташкил этиш масалаларига бағишланган республика онлайн семинар-тренинги ўтказилди.

Видеоконференсалоқа шаклида ўтказилган тадбирда Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси раиси ва округ сайлов комиссиялари аъзолари, депутатлар, сайлов комиссияларига сайловга тайёргарлик қўриш масалаларида кўмак бераётган вазирлик ва идоралар вакиллари, олим ва мутахассислар, фуқаролик жамияти институтлари ходимлари ҳамда журналистлар иштирок этди.

Марказий сайлов комиссияси раиси М.Абдусаломов сайлов комиссиясининг барча тадбирлари Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловига тайёргарлик қўриш ва уни ўтказиш бўйича Асосий тадбирлар дастурига мувофиқ ўтказилаётганини таъкидлади. Сайлов комиссиялари ўз фаолиятини қонунчиликда белгиланган тартибда мустақиллик, қонунийлик, коллегиялик, ошқоралик, адолатчилик каби тамойиллар асосида амалга оширмоқда.

Сайлов комиссиясида участка сайлов комиссияларининг ўрни муҳим аҳамиятга эга. Қонунчилигимизга кўра, участка сайлов комиссияси округ сайлов комиссияси томонидан сайловга қамда қирқ кун қолганида 5-19 нафар аъзодан, шу жумладан, раис, раис

ўринбосари ва котибдан иборат таркибда тузилади.

Семинарда сайлов участкаларини жиҳозлаш, "Она ва бола" ҳамда тиббиёт хоналарини ташкил этиш, комиссиянинг самарали иш фаолияти учун зарур шарт-шароит яратиш каби масалалар муҳокама этилди. Участка сайлов комиссиялари фаолиятини молиялаштириш, сайловчилар рўйхатини тузишнинг ўзига хос хусусиятлари, овоз бериш жараёнини ташкил этиш ҳамда ўтказишнинг ҳуқуқий асослари,

муддатидан олдин овоз беришни ташкил қилиш сингари мавзуларда маърузалар тингланди.

Халқаро ва маҳаллий кузатувчилар, оммавий ахборот воситалари вакиллари билан ишлаш, жойларда сайловчилар учун қулай шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, сайловнинг очиқлиги ва ошқоралигини таъминлашда оммавий ахборот воситаларининг роли ҳақида фикр юритилди.

Мазкур тадбир участка сайлов комиссиялари иш-ни самарали ташкил этишга қаратилган уч босқичли семинар-тренинглarning дастлабки ҳисобланади. Семинарлар эндиликда Марказий сайлов комиссияси аъзолари ҳамда экспертлари иштирокида вилоятлар ва туманларда ташкил этилади.

Тадбирда участка сайлов комиссияси фаолиятини самарали ташкил этишга бағишланган ўқув фильми намойиш этилди. Иштирокчилар ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олди.

Б.БОЗОРОВ,
ЎзА мухбири

АДИБ ВА ЗАМОН

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида жорий йилнинг тўққиз ойи якунларига бағишланган фаоллар йиғилиши бўлиб ўтди.

Бугун биз жўшқин ўзгаришлар даврида яшаймиз. Аждодларимиз асрлар давомида орзу қилган овоз ва обод турмуш тарзи замондошларимизнинг кўз ўнгига воқеаликка айланган. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, Халқ ёзувчиси Муҳаммад Али йиғилишни очар экан, шу ҳақда атрофлича

тўхталиб ўтди. Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил 9 ойида республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунла-

Ёзувчилар уюшмасида

ри, 2016 йилги иқтисодий дастурнинг энг муҳим йўналишлари ва устувор вазифаларини амалга ошириш натижаларини муҳокама қилишга бағишланган мажлисида ўртага ташланган

фикрларга алоҳида диққатни қаратди. Мажлисда таъкидланганидек, Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислам Каримов раҳбарлигида ишлаб чиқилган ва ислохотларни амалга оширишга доир мамлакатни ислох этиш, модернизациялаш ва ривожлантириш стратегиясини мақсадли ва тизимли амалга ошириш натижасида Ўзбекистонда макроиқтисодий мувозанат ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатлари сақланиб қолмоқда.

Давоми иккинчи саҳифада.

"МАЊНАВИЙ ҲАЁТ"

2016 йил, 3-сон

ўз ифодасини топган.

Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси Ҳасан Абдурахмоновнинг "Сув излаб..." мақоласида эса ўтган асрнинг иккинчи ярмида Орол денгизининг фожиага юз тутиши билан боғлиқ воқеалар, истиқлол йилларидаги ўзгаришлар ҳақида ҳикоя қилинган.

Маънавий ва иқтисодий ҳаёт-

тахлили маърузаси асосида тайёрланган.

Иброҳим Саидовнинг "Экскурсоводим, экскурсовод? Ёки пойтахтни қандай таништираймиз?" мақоласини ўқиб республикамизда туризм соҳасида ютуқлар билан бирга талайгина муаммолар ҳам мавжуд эканига амин бўламиз.

"Менинг университетларим" руқнида Биринчи Президентимиз Ислам Каримов ташаббуси билан ташкил этилган Тошкент шаҳридаги Инха университети фаолияти батафсил ёритилган.

Қадимда "Мадина ар-рижол" (Мардлар шаҳри) деб ном олган Термиз шаҳри, Сурхон замини ажойиботлари, мард инсонлари ҳақида Маҳмуд Абулфайз "Жануб мўъжизалари" мақоласида сўз юритади.

Жаҳон фанлар академиясининг аъзоси, биология фанлари доктори, профессор Иброҳим Абдурамоновнинг тасодифан юзага чиққан илк ихтироси тўғрисида "Ота издан..." Жаҳон минбарларига" сарлавҳали суҳбатда фикр юритилган. Инсоннинг ўзини англаш, ўзлигини таниш йўлидаги интилишлари борасида тарих фанлари доктори Абдуҳали Мавруловнинг "Етуқилинган етти омили" мақоласида сўз кетади. "Жумард йилит тазарруси" сарлавҳали мақола муаллифи Иқбол Қўшшаеванинг Александр Сергеевич Пушкин ҳаёти ва ижоди ҳақидаги мулоҳазалари ҳам кўпчиликини қизиқтириши тайин.

Қатағон-қирғин даври қурбонларининг фожиа тақдирини ўргатган олим Наим Каримовнинг муҳим даврага оид хотиралари "Ўқин юлдузлар шуъласи" сарлавҳаси остида чоп этилган.

Журналнинг сўнгги саҳифаларида эса юрт шаънини юксак тутган спортчиларимиз, маданий ҳаёт янгиликлари ҳақида маълумот берилган.

Бошланиши биринчи саҳифада.

Ўзбек мумтоз адабиёти, айниқса, Навоий иҳоди ва унинг таъсирида шаклланган туркийзабон халқлар адабиётини ўрганиш масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратилди. "Жаҳон адабиёти", "Ўзбек адабиёти тарихи ва матншунослик", "Адабиёт назарияси ва адабий жараён" кафедралари ташкил этилиб, соҳанинг етук мутахассислари ишга тақлиф этилди. Ўйлайманки, улар ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни шараф билан урдадиларди.

— **Ўзбек тили ва адабиётини энди университет даражасида, фундаментал тарзда ўрганиш, она тилимиз тарихини чуқур тадқиқ қилиш, унинг имкониятларини ҳаётнинг турли ҳаётларида кенг татбиқ этиш, кундалик мулоқотдан тортиб илм-фаннинг энг замонавий соҳаларига қўллаш, яъни янада фойдалаштириш борасида қандай ишлар амалга ошириш лозим, деб ўйлайсиз?**

— Биз аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган бебаҳо бойликнинг ворислари сифатида она тилимизни асраб-авайлаш, уни бойитиш, нуфузини оширишни юксак мақсад ва давомли вазифамиз деб биламиз. Энг аввало, фундаментал фанлар, замонавий ахборот ва коммуникация технологиялари, саноят, банк-молия тизими, юриспруденция, дипломатия, ҳарбий соҳа ва шу каби ўша муҳим тармоқларда ўзбек тили ўзининг ҳақиқий ўрнини эгаллаши керак. Бу борада олдимизда замонавий дарсликлар, этимологик ва қиёсий лугатлар яратиш, зарур атама ва иборалар, тушунча ва категорияларни ишлаб чиқиш каби муҳим вазифалар турибди.

Дунё илм-фани, техникаси бугун жадал суратларда ривожланмоқда. Тилшунослик фанига ҳам замонавий техника кириб келмоқда. Айрим ривожланган мамлакатларда тилшуносликнинг сўнгги ютуқлари асосида ўша миллат тилининг машинавий ҳолати, бир нечта тилда гаплаша оладиган таржимон-роботлар ихтиро қилинмоқда. Биз бу борада орқада қолдикми? Йўқ! Фақат интилиш, изланиш, ота-боболардан ибрат олиш керак. Ахир, биз бир пайтлар

жаҳондаги бошқа халқлар учун бетакрор лугатлар, қўлланмалар яратиб берган Маҳмуд Замахшарий, Абу Райхон Беруний, Абу Наср Форобий сингари улуғ алломаларнинг авлодларимиз. Уларнинг номлари билан фахрланиш, гурурланиш баробарида менталингвистика, психоллингвистика, компьютер лингвистикаси, социоллингвистика, ареал лингвистика, экोलлингвистика каби замонавий фан йўналишларида илмий-тадқиқотлар олиб боришимиз ва ўзбек тили ахборот технологиялари соҳасида жаҳоннинг етакчи тиллари қаторидан жой олиши зарур. Бунинг учун бизда барча шароит бор. Фармон бу жараёнларни жадаллаштириш учун мустаҳкам замин бўлди.

Ҳозирги шиддатли глобаллашув даврида ўзбек тили ва адабиётининг

МИЛЛАТ РУҲИ ВА ЎЗЛИКНИНГ АСОСИ

ўзига хос бетакрор хусусиятлари, тарихий тараққиёти, унинг бугунги ҳолати ва истиқболи билан боғлиқ масалаларни чуқур ўрганишимиз, бу борада олиб борилаётган илмий-тадқиқот ишлари самарадорлигини кучайтиришимиз зарур. Биздан таълим-тарбия тизимининг барча бўғинларида ўзбек тили ва адабиёти фанини ўқитиш ҳамда ушбу соҳа бўйича юқори малакали кадрлар тайёрлашнинг сифатини тубдан ошириш, она тилимизнинг Интернет жаҳон ахборот тармоғида муносиб ўрин эгаллашини таъминлаш, унинг компьютер услубини, ўзбек тили ва дунёдаги етакчи хорижий тиллар асосида таржима дастурлари ва лугатлар, электрон дарсликлар яратиш билан боғлиқ илмий-методик ишланмалар, амалий тавсиялар тайёрлаш ва бу борада эришилган натижаларни амалиётга кенг татбиқ этиш талаб этилмоқда.

— **Ўзбек тили ва адабиёти таълими ҳамда тадқиқига ихтисослашган алоҳида олий ўқув юртини очилиши Республикаимизнинг бошқа олий ўқув юртларидаги тегишли факультетларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш ва янги сифат босқичига кўтаришга ҳам хизмат қилади. Шундай эмасми?**

— Маълумки, вилоятлардаги олий ўқув юртларининг тегишли факультетларида она тили ва адабиёти фанини ўқитиш, тилшунослик ва адабиётшунослик соҳасида илмий изланишлар олиб бориш бўйича қўллаб-йўтларга эришилган ва соҳанинг етук мутахассислари йиғилганини таъкидлаш жоиз.

Университет республика миқёсида соҳа ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш, айтиш шу йўналишларда илмий ва ўқув-методик материалларни ишлаб чиқиш бўйича таълимий етакчи тиллари қаторидан жой олиши зарур. Бунинг учун бизда барча шароит бор. Фармон бу жараёнларни жадаллаштириш учун мустаҳкам замин бўлди.

Ҳозирги шиддатли глобаллашув даврида ўзбек тили ва адабиётининг

чилар малакасини ошириш маркази ўз фаолиятини бошлади. Сентябрь-октябрь ойларида 66 нафар ўзбек тили ва адабиёти фани мутахассислари университетда малакасини оширмоқда. "Ўзбек тили ва адабиёти" илмий журнални университет тасарруфига ўтказилди. Буларнинг барчаси она тили ва адабиёти соҳасида олиб борилаётган илмий-тадқиқот ишлари янги сифат босқичига кўтарилишига хизмат қилади.

— **Бугунги кунда АҚШ, Хитой, Япония, Эрон каби давлатлардаги нуфузли олий ўқув юртларида ўзбек тили ва адабиёти ўрганилмоқда. Университетда дунёнинг етакчи шарқшунос олимлари билан халқаро алоқалар ва илмий тадқиқотларни мувофиқлаштириш борасида қандай йўл тутилмоқда?**

— Мустақиллик йилларида Биринчи Президентимиз Исрол Каримов томонидан олиб борилган оқилона сиёсат, давлатлар ўртасидаги дўстона муносабатлар тўғрисида Ўзбекистоннинг халқаро нуфузи ортди, мамлакатимизга чет эллик ҳамкорлар қизиқиши кучайди. Нафақат сиёсий, иқтисодий соҳаларда, балки маданий-маърифий алоқаларимиз ҳам ривожланди. Биргина Мос-

ква, Токио, Боку шаҳарларида улуғ мутафаккир Алишер Навоийга қўйилган ҳайкаллarning ўзи бу борадаги ишлар қўламини кўрсатиб турибди.

Келажақда ўзбек тили ва адабиёти соҳасида хорижий мамлакатларда фаолият кўрсатаётган тадқиқотчилар билан яқиндан алоқа ўрнатиш ва муносабатларимизни куйидаги уч йўналишда олиб бориш ниятимиз бор. Биринчидан, Америка Қўшма Штатларидаги Конгресс кутубхонаси ва Кембридж университети кутубхонаси билан китоб алмашувини йўлга қўйиш, жаҳон адабиётининг нодир намуналарини олиб келиш, таржима қилиш; иккинчидан, Лондон Метрополитен университети, Норидж институт, Маржон (Плимут), Борнмут, Голдсмитс университетла-

ри каби ёзги ўқув марказларида ўқитувчи ҳамда талабаларнинг малака оширишини ташкил этиш; учинчидан, Британия кенгаши, Франция элчихонаси қошидаги марказ, Лондон университети қошидаги COAS маркази, ATISA (Америка ёзма ва оғзаки таржима амалиёти уюшмаси), Кембридж тил ўқитиш маркази, TESOL (инглиз тилини иккинчи чет тили сифатида ўқитиш) маркази, Хилтон, Чикаго, Индиана, Токио, Колумбия, Гумбольдт, Фрайе, Бирмингем университетлари, Пусан чет тиллар институти каби дунё миқёсидаги нуфузли олий таълим муассасалари билан илмий алоқалар ўрнатиш режалаштирилмоқда.

Дунёда фаолият кўрсатаётган ўзбекшуносларнинг барчаси учун университетимиз қўллаб-қувватловчи, мувофиқлаштирувчи марказ бўлиши лозим. Шу мақсадда Университет қошида ўзбек тили ва адабиёти бўйича бажарилиши халқаро грант лойиҳаларини эълон қилувчи ва уларнинг бажарилишини ўрганиб борувчи Халқаро тадқиқотлар маркази ташкил этилади. Марказнинг "Ўзбекшунослик" халқаро журнални очиб бўйича ҳаракатлар бошланди. Яқинда университетга келган АҚШнинг Тошкентдаги

элчихонаси вакиллари билан ўзаро ҳамкорлик ҳақида келишилди.

Ноябр ойида XX аср ўзбек адабиёти бўйича мутахассис, Мичиган университети докторанти Кристофор Форднинг келиши кутилмоқда. Япониялик ўзбекшунос Коматцу Хисамо билан ҳамкорлик ўрнатилди. Қуникеча Хайдар Алиев номидаги Озарбойжон Миллий маданий маркази билан ҳамкорликда университет олимлари томонидан нашрга тайёрланган Низомий Ганжавийнинг "Маҳзан ул-асрор" дostonи тақдимоти ўтказилди.

Шу кунларда Ўзбек адабиёти тарихи ва матншунослик кафедраси ўқитувчиси А.Тилово Туркиянинг Истанбул шаҳрида бўлиб ўтган халқаро анжуманда иштирок этиб қайтган бўлса, кафедра мудири Н.Нор-

муродова Испаниянинг Мадрид университетига маъруза ўқиш учун тақлиф этилди. Университетимизда хитойлик Та Жинь Шин "Ўзбек ва хитой тилларидаги мақолларнинг қиёсий тадқиқи" мавзусида докторлик иши устида изланмоқда. Хитойлик Х.Билал бакалавр босқичида, Жанубий Кореялик Сангхеум Йэон магистратурада тахсил олмоқда. Бир сўз билан айтганда, халқаро миқёсда университетимиз ўз ўрнини эгаллаш бўйича фаол ишлар бошланди.

— **Тилимиз ва адабиётимиз ривож йўлида биринчи галда бажарилиши лозим бўлган вазифалар талайгина. Зеро, бу соҳада ютуқлар билан бирга камчиликлар ҳам йўқ эмас. Аслида бу — табиий ҳол, албатта. Чунки авлодлар янгилашгани каби тил ва адабиётдаги қарашлар, мезон ва меъёрлар ҳам янгилашиб, ривожланиб, такомиллашиб бораверади. Айни жабҳада бугунги куннинг долзарб вазифалари нималардан иборат?**

— Фармонда: "Айни вақтда бу соҳада мавжуд камчиликларни бартараф этиш бўйича ҳали кўп ишларни амалга оширишимиз даркор. Энг аввало, она тилимизнинг қўллаши до-

ирасини кенгайтириш, унинг тарихий илдиэларини чуқур ўрганиш ва илмий асосда ҳар томонлама ривожлантириш бугунги кунда ўта долзарб масалага айланимда", дейилади.

Дарҳақиқат, ютуқлар билан бирга камчиликлар ҳам етарлича. Биринчи галда она тилида соф, бенуқсон гапириш масаласи ҳамон ҳаммаимизни ўйлантириб келмоқда. Иккинчидан, қўлашимиздаги реклама тили жиддий муаммога айланган. Олдинги русча сўзлар ёнига инглизча, немисча, французча сўзлар қўшилди. Учунинчидан, ёзув, имло борасида ҳам ўйлаб кўрадиган масалалар бор. Тўртинчидан, ахборот технологияларидан, компьютер дастурларидан ноўрин фойдаланиш амалиётига дуч келяпти. Биргина SMS ёки электрон почта орқали хат ёзиш, материаллар жўнатиш қатор муаммоларни келтириб чиқармоқда. Бешинчидан, она тили ва адабиётини ўқитишни янги сифат босқичига кўтаришимизни замоннинг ўзи талаб қилмоқда. Бу каби муаммоларни барчамиз биргалашиб ҳал қилишимиз керак.

Ўзбек тилининг асл табиати ва хусусиятларини тўла акс эттирадиган мукаммал академик ва ўқув грамматикаларини яратиш, унинг товушлар тизими ва ёзувда акс этиши, жорий имло қоидаларини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган тақлифлар тайёрлаш ва амалга татбиқ этиш, умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари, олий таълим муассасаларида ўзбек тили ва адабиёти фанини ўқитишнинг янги ва самарали методлари бўйича илмий изланишлар олиб бориш, илгор педагогик технологияларни кенг жорий этиш мавжуд камчиликларни бартараф этиш йўлидаги вазифаларимиздир.

Бу борада жамоада илмий салоҳият, куч-қувват, энг муҳими, истак-хоҳиш етарли. Зеро, тил миллат руҳи, халқ даҳоси ва тафаккурининг бетакрор ифодасидир. Унинг тақдири, софлиги учун курашиш, фақат мутахассисларнинг эмас, балки барчамизнинг вазифамиз эканлигини асло унутмаслигимиз керак.

Хумоюн АКБАРОВ
суҳбатлашди.

АДИБ ВА ЗАМОН

Бошланиши биринчи саҳифада.

Ана шундай изчил ислохотлар натижасида шу йилнинг ўтган 9 ойи якунлари бўйича мамлакат янги ички маҳсулоти ўсиши 7,8 фоизни, саноят ўсиши 7,2 фоизни, қурилиш ишлари ҳажми ўсиши 15 фоизни, чакана савдо айланмаси ўсиши 14,2 фоизни, хизматлар кўрсатиш ҳажми ўсиши 12,4 фоизни ташкил этди. Албатта, бундай ижобий кўрсаткичларга эришилганлиги иҳод аҳлини ҳам қувонтиради.

Фаоллар йиғилишида Ўзбекистон уюшмасининг ўтган даврдаги фаолияти сарҳисоб қилинди. Бу йил ёзувчи ва шоирларимизнинг ҳар қачондиган ҳам кўпроқ ижодий сафарларда бўлганлиги эътиборга лойиқ. Мамлакатимиз бўйлаб ўтказилган "Биз — буюк юрт фарзандларимиз!", "Ўзбекистон — умумий уйимиз", "Ким эди ким бўлди, эртага қандай юксак марраларни эгаллашимиз керак?" мавзусидаги тадбирларда Ўзбекистон уюшмасининг Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларда истиқомат қилаётган 300 нафардан зиёд аъзолари иштирок этди.

Маърифат улашиш — эзгу амал, айниқса, ижодкорнинг ўзи тақдим этган китоб ёшлар учун қадри соғнади. Биргина пойтахтимизда бўлиб ўтган тартибот тадбирларида таълим муассасаларида "Ижод" жамоат фонди томонидан салкам минг донга бадий китоб тақдим этилди. Турли тартибот тадбирларининг юртимиз бўйлаб кенг қўламда ўтказилиши адиб ва муҳлисларнинг юзма-юз учрашувлари янада жонланишига туртки бўлди. Айни кунларда Қорақалпоғистон Республикасида ўтказилаётган маърифий тадбирларда ўттиз нафар, "Камалак юлдузлари" ёш ижодкорлар танловининг худудий босқичларида эса ўндан зиёд ижодкорларимиз иштирок этишмоқда. Адиблар юртимиз бўйлаб олиб борилаётган улкан бунёдкорлик ишлари, юртдошларимизнинг фаровонлашиб бораётган турмуши, ободлик ва маъмурилик йўлидаги интилишлар ҳақида бадий-публицистик мақолалар ёзишмоқда. Шу кунга қадар марказий нашрларда қарий 60 номдаги салмоқли публицистик мақола чоп этилди. Жумладан, Фарғонадан Энахон Сиддиқованинг "Саодат довои", Сирдарёдан Ҳаётхон Ортиқбоевнинг "Гулу бустон — Гулистон", Қорақалпоғистондан Кенесбой Каримовнинг "Чорак аср бўёқлари", Сурхондарёдан Менгнор Олломураднинг "Фақат яхшилик қилдим", Хоразмдан Сотим Авазининг "Толенинг кулган даври", Самарқанддан Зухра Бегимнинг "Юлдузларда акслар Улуғбек зиёси" сингари мақолаларида ана шундай жўшқинлик, кун нафаси, юртдошларимизнинг қиёфаси акс этган.

Жорий йилда мутафаккир шоиримиз Алишер Навоий асарларини жаҳоннинг ун тўрт тилига таржима қилишга киришилди. Бугунга қадар улуғ шоирнинг ўзбек тилида "Ҳазойин-ул маоний", рус тилида "Сокровища мысли" номли асарлари нашр этилди. Айни пайтда бу асарнинг немис тилидаги наشري устида иш олиб боришмоқда. Ўзбек шоирларининг улуғ алломага бағишланган асарларидан иборат "Ҳазрат Навоийга эҳтиром" китоби, Ўйбекнинг "Навоий" романининг инглиз тилига таржимаси, улуғ адибимиз Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар" романи тожик тилида босмадан чиқди.

Умуман, жорий йилнинг ўтган тўққиз ойи мобайнида Ўзбекистон уюшмаси ва "Ижод" жамоат фонди томонидан 19 номдаги адабий-бадий китоблар чоп этилди, яна тўққиз номдаги китоб эса нашрдан чиқиш арасида. Ижод аҳлини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, рағбатлантириш, ёш ижодкорларни қашф этиш ва улар учун қулай шарт-шароитлар яратиш борасида қилинган хайрли ишларни ҳам таъкидлаш жоиз.

Йиғилишда, шунингдек, Ўзбекистон уюшмаси қошидаги ижодий кенгашилар фаолиятини янада жонлантириш тўғрисида тақлиф ва фикр-мулоҳазалар билдирилди. Хусусан, сўнгги пайтда эстрада қўшиқчилигидаги салбий ҳолатлар жамоатчилигининг қўлаб эътирозларига сабаб бўлмоқда. "Ўзи шеър ёзиб, ўзи куй басталовчи, ўзи сахналаштириб, ижро этувчи" дея таъриф берилаётган хаваскорлар пайдо бўлаётгани, уларнинг бадий савз "Ижод намуналари" телеканалларда намойиш қилинаётгани ҳеч қандай сир эмас. Бу соҳада бадий назоратни таъминлаш мақсадида Ўзбекистон уюшмасида жамоатчилик асосида Қўшиқнавислик кенгаши тузилди.

Адабиётшунос олим Шухрат Ризаев, таниқли шоир Мирпўлат Мирзо, ёзувчи Нодир Норматов, шоира Шарифа Салимова йиғилишда муҳокама этилган масалалар юзасидан фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Бахтиёр ҲАЙДАРОВ

Ҳар бир халқнинг тарихи, тамаддуни билан боғлиқ байрам ва кутлуг кунлари мавжуд. 1989 йилнинг 21 октябри ҳам миллатимиз ўқсини кўтариб, мустақиллигининг илк муждаларидан дарак берган, Давлат тили ҳақидаги қонун қабул қилинган муборак кунлардан бири бўлиб қолди.

Ўтган асрнинг бошларида чоп этилган миллий нашрларимизда маърифатпарвар боболаримизнинг она тилини муҳофаза этишга интилиб ёзган даъватлари шундан далолат беради. Шўро ҳукумати ўрнатилгандан кейин зиёлиларимиз ўз тилимизни давлат тили мақомига кўтаришга катта умид билан қарадилар. 1918 йили матбуотда чоп этилган мақолалардан бирида: "Эски ҳукумат замонинда биз туркистонлилар ҳукуматнинг расмий идора ва мактаблари нари турсин, ўз мактабларимизда ҳам она тилимизда илм-фан ўқумоққа қомили ихтиёрли эмас эдик... Худого шукрлар бўлсинки, ондай сиқинтилик ва шикаңжалардан қутулдик. Эндиликда тилимизни ҳукумат тили қилурга ҳаракат этмоғимиз лозимдир", дейилган. Бироқ 1921 йилги матбуот нашрларида тил ҳақидаги қарорнинг фақат қозғоғида қалиб кетгани бир қанча зиёлиларимизнинг надомат билан ёзган мақолаларида кўзга ташланади. Чуноткин, Ҳожи Муин, М. Шермухамедов сингари маърифатпарварларнинг мақолаларида ўзбек тилининг давлат тили сифатида юришмаётгани таассуф билан қайд этилади. Ҳожи Муин ҳукуматнинг идора ва маҳкамаларида ўзбек тилини "ишлатмак учун бошлаб таржимонлар, мирзозар ва бухгалтерлар етишдурмак керак эди ва мунинг учун кераклик ишлар ҳозирламак лозим эдики, маалтаассуф, бу ишлар бу кунгача ишланмади", дейди. У қўллаб мажлислар ўтказилгани, қарорлар чиқарилгани, лекин йўқ даражада оз иш қилинганини куйиниб ёзади. Зиёлиларимизнинг

30-йиллардаги бундай ҳаракатлари бекор кетгани, аксинча, бу уларнинг қатағонга учрашига сабаб бўлгани тарихдан маълум.

Ўтган асрнинг 80-йиллари ўрталарида зиёлиларимиз тилимизга давлат тили мақомини беришни долзарб вазифалардан бири сифатида кўтариб чиқишди. Бунда матбуотнинг, жумладан, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасининг ҳам хизматино алоҳида таъкидлаш керак. Газетанинг 1987 йил 25 декабрдаги сонидан эътиборан "Тилга эътибор — элга эътибор" руқни остида олимлар, ёзувчиларнинг мақолалари билан баҳс-мунозаралари мунтазам чоп этила бошлан-

МУБОРАК КҮН

ди. Уларда тилимизга бўлган беписанд ноқулобатнинг илдиэлари очик ёзилди. Ва бу мустақилликка эришиш учун саъй ҳаракатнинг бир қўриниши сифатида бутун халқимиз томонидан қўллаб-қувватланди.

Албатта, республикамизнинг нуфузли нашрларида бу масалага доир турли мулоҳазалар чоп этилди. Ўзбек тилига давлат тили мақоми берилишига қарши ёки бошқа тилини ҳам давлат тили сифатида қабул қилиш фикри билан чиққанларга жиддий муносабат билдирилди. Қизил фирқанинг расмий нашрларидан бирида чоп этилган бир мақола муаллифининг "Тиллар тенг ҳуқуқли бўлгандан кейин шунча давлат тили бўлиши керакдек туюлади. Шундай бўлиши мантиқийми? Мабодо қардош республикадан хонадонингизга меҳмон келиб қолгудек бўлса, менинг тилимда гаплашамиз, чунки бу бизнинг давлат тилимиз, деб бўладими?" деган мантиқсиз эътирозларига қарши

ХАЛҚАРО АНЖУМАН

Бошланиши биринчи саҳифада.

Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини бажарувчи бугун мамлакатимизда минглаб масхидлар фаолият юритаётгани, юртимизнинг барча худудларида тарихий ислом ёдгорликлари, муқаддас қадимжолар қайта тиклангани, айни чоғда, истиқлол йилларида мамлакатимизда замонавий узлуксиз таълим-тарбия тизими яратилгани, мамлакат олий ўқув юртлари сони икки ярим баробар кўпайганига эътибор қаратди. Ислон ҳамкорлик ташкилоти доирасида, шунингдек, Ислон ҳамкорлик ташкилоти худудидидаги давлатларнинг дунёнинг етакчи мамлакатлари билан ҳамкорлик механизмларини такомиллаштириш юзасидан тақлифлар билдирилиб, Самарқанддаги Имом Бухорий ёдгорлик мажмуи қошида умумбашарий цивилизацияга беназир

кенгаши 43-сессиясининг янги мажлисида Кот д'Ивуар Республикаси ташқи ишлар вазири Абдалла Мабри, Афғонистон Ислон Республикаси ташқи ишлар вазири Салоҳуддин Раббоний, Судан Республикасининг Саудия Арабистониди элчиси Али Алсаносий, Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазири Рустам Қосимов сўзга чиқди.

Ташқи ишлар вазирлари кенгашининг амалдаги раиси Қувайт давлати ўз раислик ваколатини Ўзбекистонга топширди. Ўзбекистон Республикасининг ташқи ишлар вазири мазкур органининг 2017 йилдаги навбатдаги сессиясига қадар Ислон ҳамкорлик ташкилоти Ташқи ишлар вазирлари кенгашига раислик қилади.

Шу кун И Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини бажарувчи, мамлакатимиз Бош вазири Шавкат Мирзиёевнинг Қувайт давлати Бош вазирининг биринчи ўринбосари, ташқи ишлар вазири шайх Сабоҳ Халид ал-Ҳамад ас-Сабоҳ би-

лан, шунингдек, Ислон тараққиёт банки (ИТБ) президенти Бандар Ҳажар билан учрашувлари бўлиб ўтди.

19 октябр кун Ислон ҳамкорлик ташкилоти Ташқи ишлар вазирлари кенгашининг 43-сессияси иштирокчилари Самарқанд шаҳрига ташриф буюрди. Меҳмонлар Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислон Каримов қабрини зиёрат қилиб, Имом Бухорий ёдгорлик мажмуаси, Амир Темура мақбараси, Регистон ансамбли, Мирзо Улуғбек музейи ва расадхонаси билан таънишдилар. Қадим шаҳарнинг диққатга сазовор қадимжоларини зиёрат қилган анжуман қатнашчилари Самарқанддаги автомобилсозлик коллежи ҳамда Самарқанд Иқтисодиёт ва сервис институти қошидаги 1-академик лицейнинг таълим жараёнилари билан танишиб, халқаро андоэларга мос миллий таълим моделини яратиш борасидаги оламшумул ишларга юксак баҳо бердилар.

Ўз мухбиримиз

Иқбол МИРЗО,
Ўзбекистон халқ шоири

ҚАРАҚАМ ВАТАН БОРДИР, ЧЕКСИЗ БИР ВАТАН

САМОДА

Бир сийланиб ердан узилди учоқ,
Бир сийланиб недир узилди дилда.
Оққадар заминдан кетипман узоқ,
Мен эди аросат аталмиш элда.

Дарчадан қарасам автолар ушоқ,
Бойваччалар қасри тобора майда.
Дўстим, кўзингни оч, сен ҳам қараб бок,
Тоғ бору, суянган тоғларинг қайда?

Биринчи теримга тайёр пахтазор —
Каби булутларнинг пайкали чаман.
Бу ҳосилда сенинг чеварлигинг бор,
Худойим, шукронанг айтиб учаман.

Дўстим, қара, қандай мўъжиза бу, о!
Чарақлаб турибди кўёш — маёғинг.
Элдан узилмаган насибанг асло,
Ердан узилмас агар оёғинг...

Жонсарақ қарайман булутлар ора,
Юрагим терлайди, увишар бадан.
Дўстим, кўзингни оч, заминга қара,
Фақат Ватан бордир, чексиз бир Ватан...

САРМИШСОЙ

Сармишсой қоялари...
Сармишсой қоялари...
Бағрингизга боболар тиг билан расм солмиш.
Мангулик орзусими уларнинг гоилари?
Ё шунчаки ўзининг кўнглига разм солмиш?

Ана, тошлар оралаб буралиб келар қоплон,
Ана, чўкка тушганча майса чимдийди гизол.
Ана, чавандоз овчи қиялаб тортар камон,
Ана, ошиқ ва маъшук гурун қураб бемалол.

Тўрт минг йил нарёғида қотиб қолган ҳаёт бу,
Ҳар битта чизигида катта истеъод изи.
Назаримда бу менга ажодларнинг мактуби,
Сувратлар аро боқар мунтрайиб қора кўзи...

Мен ҳам қоя устига тирмашиб чикдим бугун,
Мангулик орзусида тош танладим супадий.
Э воҳ! Чизилар тортсам қаламим бўлди қуқун,
Э воҳ! Бир нуқта чексам тош тўғиди упадий.

Сармишсой қоялари,
Сармишсой қоялари...
Қаршингизда шохасар хонқизи доғича йўқ.
Қолган санъат арқони, холос, руҳ соялари,
Эвази расмдаги буқанинг шохича йўқ.

Ҳа, шундай мўъжиза бор ўзбекюрт кучоғида,
Интилсанг юлдузларга элтар нақд поялари.
Истагим — ҳар инсоннинг пасту баланд чоғида
Юрактоғида бўлсин Сармишсой қоялари...

ДЕВ

“Одам!
Одам иси!” — гулдурди дев,
Горнинг харсанглари титроққа тушди.
Панала
бир бошга битта ўлим деб
Турган баҳодирнинг қони увишди.

“Чиқ!
Одам бўлсанг гар, рўпарамга чиқ!
Одамдай сўз айтиб жонимни ёққин!
Қалқонга айланиб қолган қорачиқ,
Нурсиз кўзларимга одамдай боққин!”

Ўзини зарралаб йўғи баҳодир,
Ичидаги девдай қўқувни янчди.
Ў, одам боласи неларга қодир!
Девнинг елкасига гарч ханжар санчди...

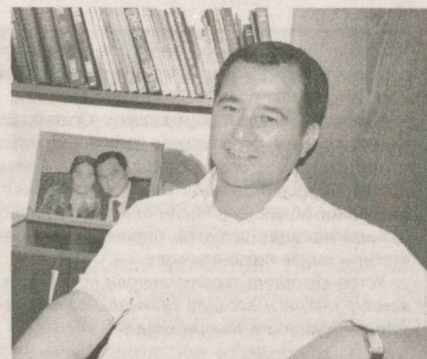
Кесилган чинордек гурс қулади у,
Шивирлади: “Нетай, ўша гўл девман.
Одамзод кимлиги менга аён-ку,
Одам меҳмон бўлиб келибди дебман...”

МИСОЛ

Ошиқлик кўп оғир қулфат:
мисол учун,
Кеча-қундуз чекдим-а дард
висол учун.
Кеча дарди оғир, қундуз ундан оғир,
Шундай кечар куним баттар кундан оғир.
Онам мени қийноқ учун туққан экан,
Билмайман бу сеvgи қайдан юққан экан.
Кўзим юмсам, кўзи қулиб тураверар,
Кўзим очсам, ўзи қулиб тураверар...
Унутаман дейман, аҳдим унутаман,
Кимлигимни кўрган вақтим унутаман...
Бармоғида кўзим боғлаб олган ўша,
Кўнгилжонимни никоҳлаб олган ўша...
Ҳа, шунақа, дунё чаппа
мисол учун,
Борган сари олисдаман висол учун...

ХАЙР...

Ранги ўчди атиргулларнинг,
Хайр...
Чаманимдан нозбўйлар кетди.
Хайр...
Оқ-қорага кўчди кунларим,
Хайр...
Аччиқ соғинч туллари етди...
Хайр...
Хазондан ташқари юрибман.
Хайр...
Тумандан қошиму кипригим ҳўл.
Хайр...
Хайрлашган жойда турибман...
Хайр...
Файз баргдек тўкилди... сен омон бўл...
Хайр...

ДАВР

Дуо ол, Онангнинг кўнглини ийдир,
Отангни амаллаб кўндиргин, ошна.
Давринг келди, Ойга дўппингни кийдир,
Кўёшнинг тожини кўндиргин бошга!

КЎРГАН-КЕЧИРГАНЛАРИМ

Кечиринг, эй мени ёмон кўрганлар,
Унутинг сўкканим, урганларимни.
Жигардан урганлар, йўлдан урганлар,
Кечириб борапман кўрганларимни...

И.МИРЗААЛИЕВ 1967 йилда туғилган.
ФарДУни тамомлаган. “Юракнинг шакли”,
“Мени эслайсанми”, “Сени бугун кўрма-
сам бўлмас”, “Кўнгул”, “Агар жаннат
қўқда бўлса”, “Сизни қуйлайман”, “Айт-
гил, дўстим нима қилдик Ватан учун” син-
гари шеърый тўпламлари чоп этилган.

лашиб, ёмғирли ҳавода сайр қилсак...
тўйдан олдин ҳам, кейин ҳам ҳеч бун-
дай айланишга олиб бораёй демасиз-
а?

— Илтимос! — деди Шодикул
буйруқ оҳангиди. — Меҳмонга очик
чехра билан бориб келайлик.

Самия тилини ютиб юборгандек
жим бўлиб қолди. У аввал дастурхон-
ни йиғиштириб, уйни тартибга кел-
тирди. Кейин эр-хотин ўтириб кун ар-
мигача телевизор кўришди. Тушлик-

Бобо РАВШАН

ЖАЙДАРИ ОЛМА

дан сўнг узун-қиска бўлиб йўлга
тушишди. Уйлари яқинидаги бозорча-
дан ул-бул ширинлик, бир жуфт ошсиқ
патир ва икки кило қирмизи олма
олишди. Самия қип-қизил олмаларни
кўргандаёқ бир ютиндию Шодикул-
нинг қовоқ-тумшугига қараб индамай
қўяқолди. Шу кўйи гап-сўзсиз авто-
бусга чиқишди. Елим халтада ятираб
турган олмадан кўзини узолмаган
Самия секингина:

— Уйга ҳечам қирмизи олма олиб
келмагансиз-а? — деди. Шодикул
унга маъноли қараб қўйди. Самия эса
гапида давом этиб:

— Севишганлар бир-бири-
га қизил атиргулми ё мана
шундай олмани беришади, —
дея маъсумгина жилмайиб
эрига умидвор термудди. Сўнг Шоди-
кул жим кетаётганини кўриб:

— Олмадан биттасини олиб есам-
чи? — деб сўради мўлтираган бола-
дай.

— Автобусда ёш боладай олма еб
юрасанми? — деди Шодикул чими-
рилиб.

— Ўзим учун сўрамаяпман-ку, —
бошқоронлигига ишора қилди аёл.

— Ундай бўлса озгина сабр қил.
Акмалнинг хотини шу олмадан дас-
турхонга қўяди, — деди.

— Қўймаса-чи?
— Ўзим айтаман. Жуда бўлмаса,
ана бозор тўла олма, истасанг бир қоп
олиб бераман.

Эрининг қайсарлигини билган Са-
мия индамай ютиниб қўя қолди.

Акмал меҳмонларни очик чехра
билан қутиб олди. Хотини ҳам уларга
манзират қилиб уй тўрига тақлиф
қилди. Дуодан сўнг хонтахта юзида-
ги ёпқични олди. Дастурхон турли
ноз-неъматлар билан тўлдирилган,
хатто нон учун ҳам жой қолмаганди.
Самия ҳам, Шодикул ҳам дастурхонга
қарашлари билан ичларида: “Акмал-
нинг топиш-тутиши яхши экан”, —
деб ўйлаб қолдишди.

Дастурхон чиндан-да тўкин эди.
Сара ширинликлар, турли пишириқ,
сархил мевалар: узум, олма, анордан
тортиб ананасу банангача. Уларга ти-
килиб Шодикул ўзидан уялган бўлди.
Бунча ноз-неъмат ёнида улар олиб
келган нарсалар фарибдай туюлди.
Айниқса, олма. Артилган учун ялти-
раб турган бўлса ҳам кичик, кўри-
сиз, яна жайдари!

Самия эса эридан фарқли ўйроқ,
буларга заррача аҳамият бермас,
қўзи тўрт бўлиб ўзлари олиб келган
қирмизи олмани кутаётганди. Хаёли-
да ўша олма, қандай бўлмасин унга
етишиш ҳақида қайғурарди. Хотини-
ни кузатиб ўтирган Шодикулга меҳ-

мондорчилик татилади. Ўзини ноқу-
лай хис қилди. Бу ҳам етмагандек,
уйга қайтишларида Самиянинг раъ-
йига қараб анчагача яёв юрди. Унинг-
гача, Самия бу инжиқликини хиёбонга
эмас, меҳмонга борганлари учун
атайлаб қилаётгандек эди.

Улар шу кўйи кетиб боришаркан
Самия ҳалиям ўша хаёллари билан:

— Олмадан биттасини олиб сум-
камга солиб қўйсам бўларкан, —
деди.

— Яна шу гапми? — Шодикулнинг
энди росманасига жаҳли чиққанди.
Эрининг авзойини кўрган Самия ва-
зиятни юмшатиш учун:

— Сиз олиб берганингиз бошқа-
ча-да, — деди.

— Гап шунда бўлса ана бозор.
Қанча олма керак? — деди Шодикул
совуққина қилиб.

— Эҳ, сиз билмайсиз-да! Кўнглим
ўша олмага кетганди...

Самия гап бошлаб қўйди яна эри-
ни ранжитишни истамай:

— Агар қулоғим, бурними пучуқ
бўлиб туғилса, ўзингиз жавоб бера-
сиз, — деди ҳазилнамо
эркалини. Бу гап Шоди-
кулга оғир ботди. Гўё ту-
ғилажак фарзанди рост-

дан ҳам нуқсонли бўлагидек:

— Эсинг жойидими? Тилим бор
деб ҳар гапни айтаверасанми? —
деди.

— Бўлмасам, нима дейин?! Ўзин-
гиз дўхтирнинг гапини эшитдингиз-
ку, кўнгли нимани тусаса, ўшани
есин, деганди. Нима, мен атайлаб
қиялапманми? Автобусда битта олма-
ни қизғанди...

Озғиндагини ол-
дириб ўтирсанг одамга алам қилар-
кан, — деди жаҳли чиққан Самия
овозини баландлатиб.

Шодикул юзини терс буриб инда-
май йўлда давом этди. Самия ҳам
бошқа оғиз очмади. Улар уйга етиб
боргач, пешайвонда хира нур соча-
ётган чироқ ёруғида олдинма-кетин
ичкари киришди. Қоронги йўлакда
эрининг қўлидан тутиб олган Самия
унга эргашиб зинадан тепага кўта-
рилди. Шодикул лифт рўпарасида
тўхтаб, тугмачани босди. Бир муддат
қутиб тагин такрор лифтни “чақир-
ди”. “Тик” этган садо бўлмагач, Шо-
дикул лифт яна бузилганини билиб
баралла сўкиниб юборди. Буларнинг
барчасига худди хотини айбдордек
Самияга қарамасдан ҳам қадамни
тезлатиб тепага йўл олди. Тўққизин-
чи қаватга чиққунча ҳориган, боз ус-
тига боғи дилхиралик сабаб бир-
бирига гапиргиси ҳам келмаган эр-
хотин уйга киришлари биланоқ бири
ўзини ётоққа урди, бири яна ҳам-
момга. Ярим-бир соат вақт ўтиб Са-
мия ҳам эрининг ёнига келиб ётдию
ҳиқиллаб йўғлай бошлади. Шодикул
аввалига эътибор қилмади. Йўғи
овози тинавермагач:

— Ҳа, яна нима? — деди.

— Олма, — зўрга жавоб берди
хотини.

— Ҳалиямми?.. Нечки кило керак?

— Ўзимиз олиб билган олмадан
битта бўлса етарди... Энди фойдаси
йўқ! Ўша сотувчидан бошқасини олиб

келсангиз ҳам бўлмайди.
Буни эшитган Шодикулнинг жони
халқумига келиб:

— Кўнглимнинг кўчаси, — деди-
да алам билан бошини ёстиққа ўраб
олди.

Сўнгги илнжи ҳам пучга чиққан
Самия ҳамон кўзёш қиларди. Унинг
йўғисига бардоши етмаган Шодикул
ўрнидан туриб, эшикни қарсиллатиб
ёлганча кўчага чиқиб кетди. Бу Самия-
га алам қилди. Кўнглида: “Одам дега-
ни ҳам шундай бўладими? На
кўнглига қарайди, на гапга тушу-
нади? Қандай қилиб шундай
одамни яхши кўриб қолган экан-
ман-а?” деб ўйлади.

Бир вақт эшик кўнгириғи ча-
линди. Ховлиқанча эшикни оч-
ган хотинига Шодикул бир жуфт
қирмизи олма тутди.

— Ма, ол, — деди зарда билан.
Самия беихтиёр:

— Қаердан олдингиз? — деб
сўради.

— Сен учун тўғри жаннатдан олиб
келаяпман. Қаердан бўларди, Акмал-
нинг уйдан-да! Одамни тириклай
ерга тикдинг-ку...

Самия эрининг бу гапига негадир
жилмайди. Кейин олмани олди-да,
қарсиллатиб тишлади. Шодикул
бир зум хотинининг аҳволига қараб
турди-да, асабий илжайганча ичка-

ри кириб кетди. Самия жайдари
олманинг биттасини пақос тошир-
гач, эри ҳақида ўйлай бошлади:
“Синфдошига нима деб айтиди
экан? Шунча йўлга бориб келгани
майли, лекин эркак боши билан
иккита олма сўраш... уят! Олма бо-
зорига ўт тошибдими, деб қулган-
дир жүрмисан ҳам?”

Аёлининг хаёлидан шу ўйлар ўтар-
кан, қўлида ажиб туйғулар қимир-
лаётганини пайқайди. Бу хурсандчи-
лики, қайта оловланган муҳаббат-
ни ёки дунёга келажак кичкинтой-
ининг инжиқликларидан орзиқиши,
хатто ўзи ҳам билмайди нималигини.
Лекин бу — ширин туйғу. Шу
дамда эрини илк учрашган пайти-
даги каби яхши кўришини ҳис
этди. Кейин ётоққа кириб кўрпага
ўраниб ётган Шодикулга меҳр би-
лан термудди...

роз хомуш тортиб қолди.
Бунинг сабабини биламан. Кичи-
налигидан катта қилган бувисини со-
ғинган. Жуда кўргиси келади. Аммо...

Онамга

Нуржаҳон УСМОНОВА

Она, юзингизда чизилар ҳаққи
Гул каби очилган тарзим бор менинг.
Осмономда қушлар бари сайроқи,
Сиздан бахтлар қарзим бор менинг.

Мен ўғирлаганман кулгуларимни,
Сизга узатганча қайгуларимни,
Энди англаяпман туйғуларимни,
Сиздан мингта қувонч қарзим бор менинг.

Сахар ўрардингиз жамалак сочим,
Сўлдирди ташвишлар юзингиз нечун?
Мени деб қуз бўлган бўстонингиз-чун,
Сиздан гулдай ёшлик қарзим бор менинг.

Сизнинг умрингизга арзим бор менинг,
Арзим бору лекин ўзим йўқотган —
Сиздан битта умр қарзим бор менинг,
Сиздан бир умрга қарзим бор менинг!

Б.ҲОЗИДИНОВ 1985
йилда туғилган. “Ёшлик”,
“Шарқ юлдузи” журналлари
ҳамда бир қанча республика
нашрларида ҳикоя, бади, эссе
ва мақолалари эълон қилинган.

Фурсат

Ҳатто дақиқалар тўлган режага
Бир лаҳза сўрайди кўнгул шўхлиги.
Менга бўлса жуда алам қилади —
Ҳатто туш кўришга вақтим йўқлиги.

КЎНГУЛ ТУЛ

Менга қуз фасли жуда ёқади. Тил-
ларанг барглар, шитирлаб ёғаётган
ёмғир, ҳазонрез йўлақлар... Бу фасл
гўё интизорлик, интиқлик мавсуми.
Кимдир кўрғин, кутинг келади. Со-
ғинч, миттигина илинж инсонни бу
хаётда тутиб тургандек туюлади.

Тезгина нонушта қилиб, дарсга от-
ланаман. Ҳа, айтганча, мен лицейда
тахсил оламан. У ер менга қадрдон
маскан. Меҳрибон устозлар, бир-би-
римизга яқин бўлиб қолган сирдош ду-
гоналар. Уйимиз билим даргоҳимизга
яқинлиги сабаб пиёда бораман. Ай-
ниқса, кузда яёв юриш мароқли. Оёқ
остидаги баргларнинг шитир-шитир
овози қулоққа ёқади. Дугонам Мади-
на — доимий ҳамроҳим. Бирга ўқий-
миз. Ёшимиз ҳам тенг. Эрта-
лаб ким уйдан эрта чиқса, ўша
биринчи дарвозадан қақириб
келади. Бугун мен биринчи

бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.
Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

— Ойим билан кеча гулларни ту-
вакларга ўтказдик. Бу бувим экан гул-
нинг “болачаси”. Уйимизда улардан
анчагина, — шундай дея Мадина би-

ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига қўяр экан,
бўлдим. Мадина узоқ куттирмади.

Қўлга жажжигина тувакда бодрокдек
очилган гул кўтариб олибди.

— Устоз гул опкелинглар, деб айт-
маганди, шекилли, — қўлидаги “туғун-
ча”га ишора қиламан.

Йўлда деярли гаплашмадик. Орти-
миздан қувалашиб, шамол билан югур-
гиллашиб келаятган баргларида жимлик-
ни бузиб турарди. Митти сар-
лаш гулчалари билан ҳавасини
келтирадиган бу гулни синфо-
намизнинг тоқчасига

Атоқли адабиётшунос олим, файласуф, Ўзбекистон Фанлар академияси академиги Воҳид Зоҳидов мамлакатимиз маданияти тараққиётига улкан ҳисса қўшган сиймолардан. Абу Райҳон Беруний, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Муҳаммадризо Огаҳий, Зокиржон Фуркат сингари буюк аждодларимизнинг ижодини ўрганишда устоз олимнинг тадқиқотлари қимматли аҳамиятга эга. Айниқса, ҳазрат Алишер Навоий ижодини ўрганиш, тадқиқ ва тарғиб этишда Воҳид Зоҳидовнинг илмий мероси бугунги кунда навоийшунослар томонидан эътироф этилаётгани диққатга молик. Бу ҳақда сўз юритилганда, албатта, биринчи галда олимнинг "Улуғ шоир ижодининг қалби" китоби тилга олинади.

Устоз китобини теран маъноли ном билан номлаган: бир жиҳатдан шоирнинг улуғлиги алоҳида таъкидланса, иккинчидан, қалб сўзи шоир ижодининг кўзгусига ишора қилади.

Навоийча, адабий асар шоирнинг ўз халқи тилида, ўз она тилида ёзилиши керак ва шу билан халқига хизмат қилиши лозим. Шунинг учун ҳам Навоийнинг ўзбек тили учун олиб борган кураши тасодифий бўлмасдан, унинг (Навоийнинг) халқларварлиги билан, адабиётга, унинг вазифасига, мақсадига, аҳамиятига шу нуқтаи назардан қараши билан сиқик боғлиқдир.

Навоий бир халқнинг ҳисобига иккинчи халқнинг бахтли бўлишини, бир халқнинг тилини пастга уриш ҳисобига иккинчи халқнинг тилини ривожлантиришни ҳеч истаман, аксинча, у бундан нафратланган. Ўзбек халқи ўз тилидаги юксак адабиётга, фанга эга бўлсин, ундан баҳраманд бўлсин, бошқа халқлар ҳам ўз тилларида ўзлари учун фойдали адабиётга эга бўлсинлар деб, таъкидлаган Навоий. У, масалан, ўзининг "Муҳокамат ул-луғатайн"да (шундай фикрни шу асарда айтишлили ҳам жуда характерлидир...) айтадики, ўзбек халқи орасидан майдонга келган унинг (халқнинг) шоирлари, "қобилият эгалари" ўз асарларини форс тилида айтмасалар эди ва агар ҳам туркий, ҳам форс тилларида шеър айтишга қобил бўлсалар, кўпроқ ўз тилларида айтсалар эди, агар жуда бўлмаса, ишни ошириб юборишни истасалар, унда ҳар икки тилда баробар айтсалар эди, дейди.

Навоий бошқа халқларни севганидек, уларга ғамхўрлик қилиб, уларнинг ҳам хушбахтлигини кўзлаганидек, ўз халқини ҳам севди:

Агар бир қавм, гар юз, йўқса мингдур,
Муайян, турк улуси худ менингдур — дейди, унинг аян ҳолатини, чекланган (бу ерда сўз ҳар нарсадан олдин тил масаласи устида кетаётди) ҳуқуқини кўриб, юракдан ачинади ва унга ўзининг қудратли ёрдам қўлини узатади.

Навоийга қадар ўзбек шоир ва олимлари ўзбек тилининг бой, гўзал, илмий, адабий тил эканлигини тараннум этиш ҳаракатида бўладилар ва бу ишда анчагина муваффақиятларга ҳам эришадилар. Лекин улар ўзбек тилининг барча бойликларини очиб ташлай олмаган, унинг ҳамма нозикликларини, гўзалликларини кўрсатиб бера олмаган, ўзбек тилининг форс тилидан ҳеч қандай афзолияти атрофича илмий исбот этиб бера олмаган, ўзбек тилида "Хамса"лар ва шунга ўхшаш бошқа жиддий адабий, илмий асарлар яратмаган эдилар. Ёки яратган бўлсалар ҳам ҳозирча бизга маълум эмас. Шу жиҳатдан улар, халқни у (халқ) учун керакли руҳий озқалар билан етарли даражада таъмин этишдан узоқда қолган эдилар. Алишер Навоий бунинг жиддийлигини жуда яхши тушуниб, енг шариб ишга тушади ва буни баҳарлида гоят зўр ҳамда муҳим муваффақият қозонади...

Навоий ўзининг олижаноб ғоялари учун, уларни амалга ошириш воситаларидан бири бўлган ўзбек тили учун бутун жону жаҳди билан курашди. У бу юксак идеал учун, ўзбек тили учун бўлган мураккаб курашнинг бутун асосий оғирлигини ўз устига олади. Бу кураш кескинлашади, қизгинла-

шади, Навоий толмайди, бу кураш зўраяди, Навоий чекинмайди. Унинг бу ҳаракатларига Султон Ҳусайн Бойқаро хайрихоҳлик билан қарайди, унга яқиндан ёрдам беради. Ўзбек шоирлари ўз она тилида ижод қилишлари ҳақида ҳатто махсус ҳукмлар чиқаради. Навоий бу ҳақда шундай деб хабар беради:

"Бовужуд бу султонус-салотининг (Хусайн Бойқаронинг — В. З.)

Тилга эътибор — элга эътибор

кимий асар хотири ва хуршед осор замири доғи мунга мойилки, турк нозимлари ўз алфозлари била шеърга машғуллук қилғайлар ва кўнгул ғунчаси доғидинки, печлар чирмонидур баҳор насимидек анфос била гўлдек очилғайлар. Ва илтифот ва ихтилом юзидан баъзи маънилар тоғиб назм қилурға

ҳукмлар ҳам жорий бўлди ва сўз услубига таъйинлар ва адоёсига таълимлар ҳам изҳори бўлди".

Навоий ўзбек тилининг яшашга ҳақ-ҳуқуқини барпо этиш учун, унинг кадр қимматини кўтариш учун бу ҳақда махсус назарий асар ёзиш зарурятини ҳам ҳис қилиб ўзининг "Муҳокамат ул-луғатайн" деган асарини яратдики, бунда автор мақсадига эришади, яъни ўзбек тилининг форс тилидан ҳар жиҳатдан қўшимчаслигини атрофли қилиб назарий исбот этади, асослаб беради. Ўзбек тилининг имкониятлари гоят кенг эканлигини, бу тилда ҳар турли сўз тузиш, чиройли сўзлаш, гўзал назм тартиб этиш, афсоналар яратиш имкониятларини мавжуд эканлигини, бу тилдаги сўзларнинг қўллигини, ифоданинг кенглигини, ажойиб услубнинг борлигини, ўзбек тилининг ўткирлигини ва нафислигини, бу тилда ҳар қандай маънони, ҳар қандай илмий адабий фикрни тўлиқ ифодалаш мумкинлигини яққол кўрсатиб беради. Навоий китобида "ҳақиқатнинг бу кунгача ҳеч қим мулоҳаза қилмаганидан, ҳақиқат улар олдида яширин қолди", деб ёзадики, "Муҳокамат ул-луғатайн" китоби билан

Бухоронинг Когонида яшаб ўтган йўлдош ака Рўзи ўғли ва Бибиржаб Жўра кизи оила-

сида тўртинчи фарзанд — ўғил дунёга келганда тўқсон беш ёшни қоралаган буви Сулҳида ая унинг исми Чоршаъм, тўртинчи шаъм бўлсин, хонадонга нур таратиб, кўнгилларини ёритиб юрсин, деб дуо қилган экан. Зеро, донишмандлар ўзидан кўра ўзгаларни кўпроқ ўйлайдиган, ғам-ташвишини чекадиган кишилар бежиз шаъмга қўёслашмайди. Ўндан ортқ китобдан жой олган шеър, ғазал, мақола, эссе ва таржима-лар муаллифи Чоршаъм Рўзиев кўз нури, қалб кўрғини элга, юртга, шеърлига бахшида этиб келаяпти десак, бу танқид ижодкор, камсукум инсонни танийдиган кишилар фикримизни маъқуллашса керак.

Чоршаъмнинг шаъмлари назм либосида: улардан таралган нур-ёғдулар шеърый сатрлар, вази ва оҳанглар, тиник тасвирлар орқали дилларга йўналтирилган. Шоир учун "шеърлидан ўзга суянч йўқ, ҳиссиётдан ўзга аянч йўқ" ва айна чоғда "ҳақиқатдан ўзга та-янч йўқ". Унинг яна бир шеъри "Наволар айтса кимки Навоийга сизингай", дея бошланади. Бу ҳам шоирнинг сўз шарафли, масъулиятини теран англашдан далолатдир.

Унинг "Ёшлик" журналида (1984) босилган шеърый тизмаларига Р. Парфи сўзбоши битиб, жумладан, шундай ёзган

ТўРТИНЧИ ШАЪМ

эди: "Чоршаъмнинг ўз тимсоллари, ўз аслияти, унинг маъни, ўз сўзи бу. Шеърый муҳим тақдирга айлansa, бу сўз ўзлигини намоён қилади. Самимияти, юракдаги ғалларини борица, яширмасдан ифода қилиши

Чоршаъм ҳақида ички умидлар уйғотади. Шеърхоннинг унга ишонгиси келади. Шу ишонччи у умр бўйи зиммасида олиб юриши зарур, бу ишонч замирида Ватан ва Халқ — Ватанпарварлик ва Ватандошлик тўғриси ётади". Орадан уч-тўрт йил ўтиб, у таниқли шоир қайд этган ингичка нафосати, ўйчан тахайюли билан кўнгилларни ром этадиган туркум шеърлари билан ўқувчилар, хонандалар назарига туша бошлади.

Шоирнинг Ватан, халқ, ота, она, муҳаббат, тил каби қадр-абад тушунчалар, қадриятлар қаламга олинган тизмаларида

Эътироф

баландпарвоз гаплар, зўраки хайқирлар, серпардоз ташбеҳлар деярли учрамайди. Аксинча, ватанпарварлики қадимий Варахшанинг қизил деворлари, шаклар сардори Скунхонинг васиятлари, Бухоро, Миён-кўлнинг манзаралари, Водил, Оқтоғ оҳанглари, юртга қайтаётган турналар "кур-кур"и орқали аниқ-тиниқ тасвирлайди; "Маҳмуд Дарвиш дардлари"ни қозоғга туширар экан, ўзининг ҳам мағрурликда тенги йўқ халқини назарда тутди. Улуғ устозлар Қодирий, Ойбек, Усмон Носир сиймолари, қўш қўшиб бугдой ундирган бобоси, дарё тошганда эркалар қатори кетмон уриб, қизини оличлаб ер чопган, ботмон-ботмон пахта узатиб лахта-лахта қонлар ютган буви-си қисматларида, Қажор бахши, Ожиз хофиз қўшиқларида юртининг машаққатли ўтмишини кўради.

Чоршаъм аруз вазида, унинг турфа бахрларида ҳам кўп ва хўп ёзаётган шоирлардан. 2006 йили нашр этилган "Сайланма"-сига ғазаллари, Яссавий, Навоий, Бобур, Машраб, Камол Хўжаидий, Комрон Мирза, Атойи, Мухомий, Хувайдо ғазал-ларига боғлаган муҳаммаслари киритилган. Арузда назм битиш ҳаммаининг ҳам қўлидан келавермайди, бунинг учун мумтоз шеърятни кўп ўқиш, ўқиш,

Ушбу китобнинг "Меҳри мунир", "Зеби торак" деб номланган бешинчи фаслида Алишер Навоийнинг ўзбек адабий тили ривожини мумтозлик даражасига кўтаришда қўшган ҳиссаси, "ўзбек тили учун бутун жону жаҳди билан кураш"гани ҳақида сўз юритилади. "Улуғ шоир ижодининг қалби" китобидаги ушбу саҳифаларни ўқир эканмиз, она тилимиз софлиги, феолиги ва янада ривож топиши йўлида бурчли эканимизни чуқур ҳис этамиз. Зотан, улуғ бобокалонимизнинг ўзбек тили шаъни, мавқеи ва мартабаси учун олиб борган кураши биз учун буюк ибрат намунаси.

Қуйида В. Зоҳидовнинг "Улуғ шоир ижодининг қалби" китоби бешинчи фаслидан айрим саҳифалар эътиборингизга тақдим этилаётди.

Буробия РАЖАБОВА,
филология фанлари номзоди

"турк улуси фасихларига улуғ ҳақ собит қилдимки, ўз алфоз ва иборатлари ҳақиқати ва ўз тил ва луғатлари кайфиятидин воқиф бўлдилар ва форсигўйларнинг иборат ва алфоз бобида таън қилур сарзанишидин қутулдилар. Алар доғи илмдинки зоҳир қилибмен, вуқуф топсалар, умед улким, бу фақирни хайр дуоси била ёд қилғойлар ва руҳумни онинг била шод қилғойлар".

Навоий ўзбек тилининг бойликларини, ўзбек тилининг форс тилидан қўшимчаслиги ҳақидаги ҳаққоний даъволарини ўзининг ҳам адабий, ҳам назарий асарларида шундай исбот этиб берадики, бунга форс-тожик адабиётининг, тилининг нодир, кўркем намоёндаларидан бири бўлган доҳий санъаткор Абдурахмон Жомий ҳам тамомила иқдор бўлади ва Навоийга (унинг "Хамса"-си ҳақида сўзлаб) ўз "Искандарнома"сининг охирида шу сўзларни айтган эди:

Зиҳи таъби ту устоди суҳуд,
Зи мифтоҳи қилмақ кӯшоди суҳан,

Суханроки аз равнақ афтода бул,
Бу қуни ҳавон рахт бияҳода бул.

Ту доли дигар бора ин обрўй,
Кашиди ба жавлонгаҳи гуфтўғўй,

Сафойб аз нури рон ту шуд,
Навоё з лутфи навои ту шуд.

Мазмуни:

Сенинг таъбири ажойиб сўз устодиридир.
Қаламнинг қалди билан сўзлар хазинаси очилди.
Равнақдан қолган ва
Хўрликнинг бурчақидан ўрин олган туркий сўзларга
Сен аниқдан обрўй бердинг,
Уни ижод майдонига чиқардинг.
Сенинг фикринг нуридан тиниқлик завоқлар тоғиди.
Эй Навоий, у сенинг наволаринг лутфидан наво
қиладигон бўлди.

Навоийнинг ўзи ҳам бу ишда, ўзбек тили учун курашда мустасно катта ғалаба, муваффақият қозonganлигини билиб, бу ҳақда Шарқ поэзиясидаги "фахрия" усулидан истифода этиб ёзган эди:

Фалак кўрмади мен киби нодире,
Низомий киби назм аро қодире.

Не назми дер эрсам мени дардинок
Ки ҳар ҳарфи бўлғай анинг дурри пок...

Шунинг учун ҳам Навоий ўзбек тили учун кескин кураш олиб борадики, бундан унинг мақсади — сеvimли халқнинг манфаатларини мудофаа этиш, хушбахтлигини кўзлаш, маданиялаштириш эди. У ўзининг қўлидаги сўзлари билан ўз асарлари шу мақсадда ёзганлигини таъкидлаб ўтади:

Мен туркча бодлабон ривоят,
Қилдим бу фасонани ҳақиқат.

Ким шухрати чун жаҳонга тўлғой,
Турк элига доғи баҳра бўлғой.

сўзи, оҳангни тинимсиз созлаб бориш, янги мавжлар топишга интилиш керак. "Баҳовуддин бобомга риёзат чекиб борай, Дилимга ишқ-муҳаббат уруғин экиб борай" мисралари билан бошланган ғазалида тоғлар олиб, дарёлар кечиб, дил тугунларини ечиб, номалар тутиб боришни нақш этади-да, "Зиёратим ушласа, кўларим нурга тўлса, Гўзал ҳаётга, Чоршаъм, қайтадан учиб борай" байти билан чиройли нуқта қўяди.

Анъанавий Самарқанди Бухоро таъриф-тавсифи ҳам унинг шеърларида ўзининг жозиб ифодасини топган:

Мен Бухоро боғида сайроқи
бир бўлбўл бўлай,
Сен Самарқанд саҳнида
гулгун очилган гул бўл-эй.
Мен Минораи Калон узра
туриб йўл бўйласам,
Сен Темур боғларини сайрага
чикқан ҳур бўл-эй.

Донишмандлардан бири инсон ҳаётини тўқсонга бўлиб, ўттиз йилни илм олишга, ўттиз йилни сафар-саёхатга, қолган қисминини кўрган-билганларини ёзишга сарф этгани маъқул, деган экан. Чоршаъм бой таассуротлари, бор таърибасини ёзишга кўпроқ вақт ажратадиган қўлғу ёшга етди. Унга бу йўлда зафарлар ёр бўлишга тилақдошимиз.

Сайди УМИРОВ,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган ёшлар
мураббийси

Эдгар Аллан Поинг

ижодини асосан кўплаб фожиали, фантастик, ҳажвий ҳикоялар ташкил этади.

"Янги аср авлоди" нашриётида "Камолот" кутубхонаси" туркумида чоп этилган "Буюк Темур" номли тўпламдан Эдгар Поинг шеърлари, ҳикоялари

ТЕМУРБЕК ВАСФИ

ҳамда ҳикматлари жой олган. Мазкур нашрга профессор Акмал Саидов сўзбоши ёзган ва масъул муҳаррирлик қилган.

Сўзбоши муаллифининг таъкидлашича, Эдгар Поинг адабий ижодида ва ҳаётда муҳим ўрин тутган Амир Темур сиймоси 18 ёшдаёқ "Буюк Темур" достонини ёзишга туртки берган. Ушбу асар рус тилидан шоир-таржимонлар Мирзиз Аъзам ҳамда кейинчалик аслидан Фахриёр ва Дилшода Иброҳимова томонидан таржима қилинган.

Дарвоқе, китобда ҳар уч таржима босилган. Э.Поинг тўпламдаги бошқа шеърларини М.Аъзам, Ё.Хўжабердиев, Ҳ.Исмоилов ўзбекчалаштирган. Адибнинг ҳикоялари И.Ғафуров, М.Саъдий, М.Маҳмудов ва бошқа таржимонлар томонидан ўгирилган.

Шунингдек, Эдгар Поинг ижоди ҳақида ўзбекистонлик адабиётшунослар, ижодкорларнинг турли даврларда ёзган мақолалари босилган, адиб ҳаёти ва ижодининг муҳим саналари ва унинг асосий асарлари рўйхати илова қилинган.

Жаҳон адиблари адабиёт ҳақида

Кайсин ҚУЛИЕВ

ИСТЕЪДОД ВА РОСТГҲҲЙЛИК — ЭГИЗАК

Ҳар бир адибнинг ўз ўлчови бор.

Сен бошқа тилларни ва ўзга халқларнинг адабиётларини қанчалик яхши билма, барибир, она тилингда яратилган асарлар асосий намуналар бўлиб қолаверади.

Кўрган-кечирганларингдан таълим олишга қобиллик — бебаҳо хислат. Биз, адиблар учун бунинг ёдда тутиш жуда фойдалидир.

Инсонийлик заволи билмас ва енгилмасдир. Башарият меҳр-шафқатсиз ёввойилашиб кетган бўларди... Шеърят чакмоқтошдан чиққан учкун янглик кўрган-кечирганларингдан, ҳаётий тажриба билан чамбарчас боғлиқ эътиқоддан дунёга келади. Қандай меҳнат ва жанг қилиш одамларнинг ҳамиша қўлидан келган. Бироқ нон етарли бўлган пайтларда ҳам ер юзида меҳр-шафқат етишмаган.

Айрим танқидчилар мени доно одам ва адиб деб биладилар. Улар янглишадилар. Менинг бирдан-бир донолигим шу бўлдики, ҳеч қандай тўсиқлар ва қийинчиликларга қарамасдан сабот билан ёзишни ўрганишдан тинмадим. Кейинчалик имоним комил бўлдики, қилинган меҳнат ҳеч қачон бежиз кетмас экан. Доно бўлиш нақадар оғир! Бу менинг қўлимдан келмади. Адашишларимиз борасидаги таассуфларимиз бизни умр бўйи таъкиб этиб боради.

Барча қийинчиликларни енгиб ўтиши учун одамга, энг аввало, саломатлик зарур. Мен бунинг таассуфки, ўз вақтида англамадим. Кўпинча шундай бўладики, энг зарур нарсаларни биз мавриди ўтгандан кейингина тушуна бошлаймиз. Одамлар барча самараларга машаққатли тажрибалар орқали эришадилар. Ижодий баркамолликка ҳам. Мен шу билан бахтлиманки, мушқул шароитларда ҳаётдан қўл сийламадим, ундан ҳафсалам пир бўлмади. Мен учун қорли чўққилар, йўл четидаги топталган майсалар. Пушкин шеърятини ва Бетховен мусикаси азизлигини йўқотмади. Мен Прометей одамларини деб беҳудага оловни ўғирламаганини, гоҳида ер юзида уйлар ёнаётганига эса Тангри айбдор эмаслигини ҳеч қачон эсдан чиқармадим. Ҳеч бир вақт ҳаётнинг ўзини лаънатламаганим ва уни маънисиз ҳисобламаганим қандай яхши! Бу — ёзганларимнинг асосий мотивларидан биридир. Мен инсон қадрини ерга урадиган ночор сўзларни айтмасликка интилдим.

Шеърятнинг олий қиммати — унинг ҳақгўйлигида. Одамларга фақат ҳақиқат, у турмуш ҳақиқати бўладими, тарихий ёки ижодий ҳақиқатми, барибир, ҳақиқат керак. Санъат фақат ҳақиқат билан қучли, ҳақиқат ҳамиша — ёруғлик ва қоронғулик сингари, қувонч ва дард сингари — унинг табиати бўлиб қолаверади. Фақат ҳақиқатдангина таълим олиш мумкин.

Катта мақсадлар ва катта ишлар доимо катта жасорат ва ҳақгўйлиқни талаб қилади.

Шеърят — самимийлик фарзанди, самимийликсиз шоирнинг иши ўликдир. Самимийликнинг қадри баланд. Инсон қалбининг очиллиги гўзал. Қалб ва виждон овози каби шеърят ҳамиша ошқора. Унинг бошқача бўлиши мумкин эмас. Агар гоҳо шеърятта дахлсиз нарсаларни шеърят деб атаётган бўлсалар, бунда унинг айби йўқ.

Шеърят нур ва эзгуликдан яралган. У мусиқа сингари маданиятнинг юксак ҳодисаси, одамларнинг суянчиги ва қўмақдоши, одамлар эса ҳамиша ҳам роҳат-фароғатда яшамайдилар. Шеърят фақат ҳаётни севган, замин ва барча яхши, ҳаракатдаги, инсонга хос нарсаларни қадри деб билган одамларга азиздир. Лоқайларни — бошқонинг мағизга тўлиб етилиши ва парку булутлар, она чехраси ва ота юрт осмонидagi юлдузлар, ўзгаларнинг қувонч ва изтиробидаги бепарво, тўнқатабиат кимсаларни шеърят қизиктирмайди.

Истеъдод билан ҳақгўйлик менга эгизаклар бўлиб туюлади.

Мен ижодда нимаки чинакам бўлса, тоғёнбағридаги дарахт ёки йўл устидаги тош каби табиий эканига имоним қомил. Шеърят оддий сўзлар орқали яратилиши ҳақида мен бот-бот ўйлайман. Уни ҳамма тушуниши лозим. Бунга мени ҳаётнинг ўзи, камтар тажриба ва катта шоирларнинг тажрибалари ишонтиради. Менинча, шеър қанчалик оддий бўлса, у шунчалик яхши. Дарахт ҳам шундай қўллайди, даладар узра ёмғир шундай ёғади, ирмоқлар шундай оқади. Нотабийлик ва ноаниқлик кўпсўзликки мисоли ғашга тегади.

Кулфат муқаррар бўлганда инсон икки бор матонатли бўлиши ва илгари у қувонч қандай муносиб қаршилаган бўлса, кулфатни ҳам шундай мардона қарши олишга интилиши керак.

Рус тилидан
Маҳмуд САЪДИЙ таржимаси.

"ҚУМДАГИ ХОТИН"

Машхур япон адиби Кобо Абэнинг "Қумдаги хотин" романи ва "Худди одамдек" номли қиссаси ҳам "Янги аср авлоди" нашриётида чоп этилди. "Қумдаги хотин" романи Ваҳоб Рўзиматов таржима қилган, "Худди одамдек" қиссаси таржимони Эркин Эрназаров.

Китобга ёзган "Кобо Абэ: Адабиёт чўлқувари" сарлавҳали мақолада профессор Акмал Саидов япон адибнинг ҳаёти ва адабий мероси ҳақида батафсил маълумот беради, ҳар бир йирик асарига алоҳида тўхталиб, кузатишларини баён қилади.

Кобо Абэ "Қумдаги хотин" романида мажозий тасвирлар орқали ҳақиқий инсоннинг яшашдан мақсади — жамиятнинг ўзи каби аъзоларига сийқидилдан хизмат қилиш, эзгулик интилиш бўлиши кераклигини таъкидлайди. "Кобо Абэ ўзининг асарлари билан бу дунёда ҳам ҳали очилмаган қўрқилар бисёрлигини исботлашга интилан. Ёзувчи ҳеч қачон бошқалар ўзлаштирган экинзорда жўяк тортишга уринмайди, аксинча болалиги ўтган яйдок чўлларни ўзлаштиришга астойдил ҳаракат қилган. Шу маънода уни адабиётнинг чўлқувари, деб таърифлаш ҳам мумкин", деб ёзади нашр масъул муҳаррири А. Саидов.

Сохибқирон Амир Темур марказлашган давлатга асос солиб, юртимиз шухратини бутун жаҳонга ёйди, буюк салтанатнинг ҳукмдори сифатида миллатлар ва халқларни бирлаштирди. Сохибқирон бобомиз даврида маданият, илм-фан, меъморчилик, тасвирий санъат, музика, шеърят юқори чўққиларга кўтарилди. Темурийлар даври ренессансига асос солинди.

Мамлакатимизнинг Биринчи Президенти Исмоил Каримов буюк бобокалонимиз хотирасини абадийлаштириш мақсадида 1996 йилни "Амир Темур йили" сифатида нишонлаш ҳақида фармон чиқарди. Сохибқирон бобомизнинг 660 йиллиги мамлакатимизда ва жаҳонда кенг нишонланди. 1996 йилнинг 14 мартда эса Темурийлар тарихи давлат музейи биносини барпо этиш тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг қарори эълон қилинди. Ушбу музейнинг ташкил этилишини ҳаётимиздаги муҳим воқеалардан бири сифатида баҳолаш мумкин.

бўлимдан иборат.

Бинонинг ташқи кўринишига, салобатли мовий гўмбазига назар ташлаган одам кўз ўнгиде Самарқанддаги Амир Темур мақбараси намойи бўлади. Музей ўрта асрлар меъморчилиги аъёнларидан фойдаланиб қурилган, замон руҳига мос ҳолда яратилган.

Бугунги кунда музей захирасидаги ашёлар сони 5000га яқин. Экспозициядан 2000дан ортиқ экспонат ўрин олган. Улар орасида Амир Темур шажараси, ҳокимиятга келиши, ҳарбий юришлари, дипломатик муносабатлари, савдо-сотик, ҳунарманд-

ри", Умон Султонлигининг Хужжат ва архивлар Миллий бошқармаси билан ҳамкорликда "Узоқ ва яқин Умон" кўргазмалари ташкил этилди.

Бу даргоҳ нафақат музей, балки Амир Темур ва Темурийлар даври тарихини ўрганувчи илмий марказ сифатида халқимизнинг давлатчилик тарихини ёритувчи, аждодларимизнинг бой моддий-маънавий меросини илмий тадқиқ этувчи маскан ҳам ҳисобланади.

Мустақиллик йилларида ёш авлодни ватанпарварлик ва миллий ифтихор руҳида тарбиялаш мақсадида, Темурийлар даври давлат музейида

Абадиёт

"Темурийлар даври ренессанси" (2002 – 2006), "Темурийлар даври ёзма ёдгорликларининг Ўзбекистонда ва хорижда ўрганилиши" номли иккита фундаментал тадқиқот яратилди. Шунингдек, "Ўзбекистон тарихига оид маънавий-маънавий мероснинг хорижда тарқалиши ва уларнинг ватанимиз тарихида тугган ўрни", "Шохрухия қалъа шаҳри – Амир Темур ва Темурийлар даврининг ноёб ёдгорлиги", "Тошкент – ислом маданияти пойтахти", "Ўзбекистон тарихи (хрестоматия). 3-жилд", "Чет элларда сақланаётган темурийлар даври ашёлари каталог" каби мавзуларда қатор лойиҳалар яқунлаштирилди.

Хозирги кунда "Темурийлар даври" илм-фан ва маданият ривожини ўрганиш ва тарғиб қилишнинг умумбашқарув аҳамияти мавзусида фундаментал лойиҳа устида ишланмоқда. Мазкур тадқиқот музейда амалга оширилган лойиҳаларнинг узвий давомидир.

Келгусида музейни республикада Амир Темур ва темурийлар даври тарихини ўрганувчи ва тарғиб қилувчи асосий маънавий-маърифий, илмий марказга айлантириш, экспозицияларни темурийлар даври тарихига оид ёдгорликлар билан бойитиш, чет эл музейлари билан алоқаларни янада янги поғонага кўтариш, ўзаро кўргазмалар ташкил этиш кўзда тутилмоқда.

Камола НИШОНОВА

ҒУРУРИМИЗ РАМЗИ

Музей хорижий мамлакатлардан ташриф буюрган меҳмонлар иштирокида 1996 йилнинг

18 октябрида тантанали равишда очилди. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.Каримов шу маросимда сўзлаган нутқида шундай деб таъкидлаган эди: "Бугунги зўр шодония билан очилаётган Темурийлар тарихи давлат музейи Сохибқирон шахсиятига нисбатан юртимизда тарихий адолат тантана қилишининг яна бир амалий исботидир. Айтиш мумкинки, Амир Темур ҳиббони гўзал бир узук бўлса, бу музей шу узукнинг ёқут кўзидир.

Музейни зиёрат қилган ҳар бир инсон меининг бу сўзларини шон-роҳа ташвиб ёки муҳолафа эмаслигига ишонч ҳосил қилади. Бу музейда бизнинг ўтмишимиз ҳам, бугунги кунимиз ва буюк истикболимиз ҳам бамисоли кўзгуда акс этгандек намойиш бўлади".

Ҳақиқатан ҳам музей билан танишган ҳар бир юртимизимиз ўзида миллий ғурур, фахрлиниш туйғуларини ҳис қилади.

Темурийлар тарихи давлат музейи Тошкентдаги Амир Темур ҳиббони яқинида бунёд этилган. Музей биносини ўрта аср меъморчилиги аъёнлари асосида айлана тарҳли, томи гўмбазли қилиб, махсус темир-бетондан яхлит супа устига қурилган. Музейга мрамор зиналар орқали уч эшикдан кирилади. Бино асосида фойе, дўхоналар, маъмурият, ахборот-маъруза зали ва бошқа техник хизмат хоналари жойлашган. 1-қаватда кўргазма ва киносеанс зали бор. 2-қаватдаги кўргазма зали саккиз

лик, ободончилик, илм-фанни ривожлантириш борасида амалга оширган ишлар, машҳур темурий ҳукмдорлар ҳақида ҳикоя қилувчи экспонатлар (хариталар, қурол-аслаҳалар, қумуш ва мис тангалар, миниатюралар, ноёб кўлёмалар, қуллолчилик, мисгарлик, заргарлик буюмлари, матолар ва ҳ.к.)

бор. Шунингдек, Амир Темур ва темурийлар даврида меъморлик санъатининг юксак даражада ривожланганини акс эттирувчи Оксарой, Аҳмад Яссавий мақбараси, Амир Темур жоме масжиди, Улугбек мадрасаси, Улугбек расадхонаси, Амир Темур мақбараси, Тожмаҳал макетлари ҳам намойишга қўйилган. Биринчи Президентимизнинг Амир Темурга бўлган ҳурмати билан "Амир Темур тузуқлари" ва "Темурийлар даври"дан келтирилган иборалар экспонатлари мазмунан бойитган.

Музей хазинасини Франциядаги Лувр музейи томонидан соғва қилинган Амир Темур сиймоси нусхалари, Эрон элчихонаси тўхфа этган Амир Темур ва темурийларнинг ўзини давлат ҳукмдорлари билан ёзишмалари, Хиндистон элчихонасидан берилган бир қанча кўлёмза саҳифаларидан нусхалар, Покистон, Хитой элчихоналари, Малайзия, Қозғистон, Россия, Грузия, Туркия ва бошқа давлатларнинг, шунингдек юртдошларимизнинг совғалари янада бойитган.

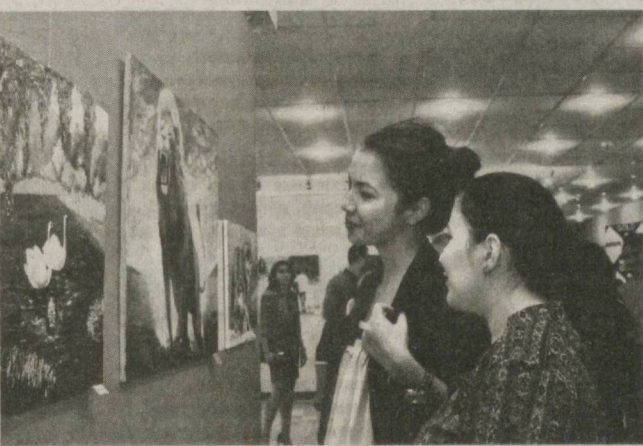
Шу кунга қадар бу даргоҳга кўплай хорижий давлатлар арбоблари, расмий делегациялар ҳам ташриф буюрди. Улар Амир Темур ва Темурийлар даври тарихи билан танишиб, жуда

га ишонимли лозимлигини уқтириб, ҳаммаси яхши бўлишини айтдилар, — дейди Шаҳзода. — Ушбу кўргазма орзулар ушалишининг яққол далилидир. Фақат изланиш, ҳаракат қилиш керак. Ижодда аниқ бир мавзунини чегаралаб олмаганман. Ҳаётда нимани кўриб, нимадан илҳом олаётган бўлсам, барчасини оқ матога тушираман.

Ҳар бир суратда рассомнинг кайфияти, ҳиссиёти, олами қандайдир кўриши ва тасаввур қилиши сезилиб туради. — Кўргазма жуда қизиқарли ва ўзига хос, — дейди муҳлислардан бири Икром Азизов. — Ёш рассом асарлари мавзуга ўзгача ёндошуви ва тушунарлилиги билан диққатни тортади. Муҳими, Шаҳзоданинг ёшлиги асарларига кўркамлик ва сирлилик бағишлаб турибди.

Нигора МАҲКАМОВА

ШАҲЗОДАНИНГ СУРАТЛАРИ

Журналларни варақлаганда

"SAN'AT",

2016 йил, 3-сон

Ўзбекистон Бадий академияси муассислигида нашр этилаётган "San'at" журналининг (ўзбек, рус ва инглиз тилларида чоп этилади) 3-сонини босмадан чиқди. Унда Ўзбекистон санъати тарихи, меъморчилиги, замонавий тасвирий санъати ва мусикаси билан боғлиқ турли мавзулардаги мақолалар эълон қилинган. Бу жиҳатдан Шокир Пидаявнинг "Мустақиллик йиллари Ўзбекистон археологиясидаги кашфиётлар", Жангар Илёсовнинг "Қушон Бактриясида топилган амалий санъат асарлари", Додо Нозиловнинг "Ўрта Осиёнинг қадимий меъморчилигида фортификация иншоотлари қуриш санъати" сарлавҳали мақолалари алоҳида эътиборни тортади. Шоира Нурмухамедованинг "Антик давр Ўзбекистон меъморчилигида тасвирий санъат турларининг ўрни", санъатшунослик фанлари доктори Нигора Аҳмедованинг "Ўзбекистон халқ рассомини" Жавлон Умарбековнинг ижодкорлик дунёси", ёзувчи Нодир Норматовнинг "Рухиятнинг ҳайкал битиклари" каби мақолаларида ҳам журналхонлар истеъдод ва ижодий жараён билан боғлиқ янгиликлардан баҳраманд бўлишлари, шубҳасиз.

ДЎСТЛИК ВА НАФОСАТ НАМОЙИШИ

Жанубий Корея ва Ўзбекистон халқларининг менталитети ва маданияти бир-бирига яқин. Корея халқидаги ватанпарварлик, меҳнатсеварлик, миллий урф-одат ва аъёнларга содиқлик туйғулари серқуёш заминимиз инсонларига ҳам хос. Икки давлат ўртасидаги ҳамоҳанг қадриятлар маданият ва санъат соҳасидаги ривожланишга, ўзаро дўстлик ришталарини мустаҳкамлашга хизмат қилаётди. Истиклол йилларида халқларимизнинг муштарак мақсадлар йўлидаги ўзаро муносабатлари янги мазмун касб этди. Бугун икки мамлакат ўртасидаги дўстона алоқаларни янада мустаҳкамлаш ва кенгайтириш мақсадида ҳар йили маданий тадбирлар, турли фестиваллар ўтказиш аъёна тусини олган.

13 октябр кuni бошланган Корея маданияти фестивали 22 октябрга қадар давом этади. Тош-

кент, Самарқанд ва Бухоро шаҳарларида бўлиб ўтаётган фестивал дастуридан тақдирот маросимлари, модлар намоиши, концертлар, кино санъати байрамлари, театрлаштирилган томошалар ўрин олган. "Зарқайнар" мажмуасида бўлиб ўтган фестивалнинг очилиш маросимида аъёнавий корея миллий либослари намоиш этилди. Тадбирда турли вазиралик ва идоралар, юртимизда фаолият кўрсатаётган дипломатик корпус ва халқаро ташкилотлар вакиллари, маданият ва санъат намояндалари, дизайнер ва рассомлар, ўқувчи-ёшлар иштирок этди. Корея Республикасининг мамлакатимиздаги Фавкуллода ва мухтор элчиси Квон Ён У, Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазири ўринбосари, "Ўзбекнаво" эстрада бирлаш-

“ЧЎЛИ ИРОҚ”

Ироқ — асрлар қатъидан келаётган, шаклу шамойилида аждодларимизнинг ўлмас фалсафий ғоялари мукаммал ифодаланган мақом мусиқа йўлларида биридир. Бу мақомнинг қалбимизга яқин оҳанглари XIII-XVII асрлар давомида Сафиуддин Урмавий, Абдулқодир Мароғий, Абдурахмон Жомий, Нажмиддин Кавкабий, Дарвиш Али Чангий каби алломаларнинг илмий рисолаларида, "Ўн икки мақом" тизими таркибида назарий муҳоҳаса қилинган, улуғвор куй-оҳанглари эса кўплай соҳанда ва ҳофиз-бастакорлар учун илҳом манбаи бўлиб келган.

Ўрта асрларда битилган ёзма манбаларда Устод Кармол, Мир Шонатарош, Мавлоно Али Шох, Мавлоно Зайнулобиддин Румий, Хожа Юсуф Андижоний, Мавлоно Нажмиддин Кавкабий ва бошқа замонасининг етук олимуну беназир мусиқачилари Ироқ мақомига турли усул (зарби қадим, турк зарби, сақил, нимсақил ва б.) ва ғазалларни боғлаб, мумтоз куй ва ашула йўллари яратганлари зикр қилинади. Бу ижодий аъёна бугунги кунгача давом этиб, мумтоз мусиқа меросимизда Ироқ мақоми намуналари салобатли ва салмоқли ўрин тутади.

"Ироқ" таснифидеги мақом намуналари ҳаж сафари талабгорлари учун ўзига хос тасалли берувчи аҳамият ҳам касб этган. Жумладан, мумтоз "Чўли Ироқ" куйида шу улуғ сафар билан боғлиқ машаққатли йўл ва унинг бекатларида инсон руҳининг кўзланган мақсадга босқичма-босқич эришув даражалари мукаммал баён этилади.

Бунда вазмин суръатда келган "бум-фак" доира усули гўё йўлда равон

Ўлмас оҳанглари

одинмалаётган карвон ҳаракатини англатса, куйи пардалардан маҳзун садолана бошлаган куйда эса бепойвон чўл ва бу манзарадан мутаассир ҳаёлга чўлган йўлчини ҳолатининг бадий ифодаси ҳис қилинади.

Бу олис ва машаққатли йўл давомида турли даража бекатлари бирин-кетин забт этиларкан, ҳаёлот олами теран фалсафий мушоҳадалар билан жонлана бошлайди. Ўрта пардаларда келган куйнинг мақсад сари тўлқинли юксалишлари ҳамда доира усулининг қалб уришига тобора уйғунлашиб бораётган зарблари асносида ички олам жунбушга келади. Ниҳоят, куй тўлқинларининг. Мухайяр Чоргоҳ намуни асосида чўкчи товуш-пардаларига эришган даражалари ботинида нафс тўсиқларини енгиб ўтган инсон руҳининг зафарли ҳолати намойиш бўлади.

Бинобарин, "Чўли Ироқ" мақом чолғу куйи қалб ила идрокланиб, кўнгил қувват олиши жараёнида ўзига хос тарзда "кичик оламдан катта оламга" руҳий ҳаж сафари ҳам амалга ошган.

Мазкур мумтоз куй ўз номига монанд йўл сафари ва шу жараён билан боғлиқ инсон руҳий олами фавқуллода таъсири ифодаланиши билан ҳам Ироқ номли бошқа кўплай асарлардан ажралиб туради. Ёзма манбада бу асар мусиқанинг пири мақомида эътироф этилган Мавлоно Али Шохнинг ҳаж томонга айланиб Ироқ чўлидан ўтиб бориши пайтида ижод қилингани қайд қилинади (Исмаилов Ибн Неъматуллох Мўъжизий. "Таворихи мусиқийун". Тошкент, 2010, 22-бет). Назаримизда, бизгача Фарғона-Тошкент мақом чолғу йўллари таркибида этиб келган "Чўли Ироқ" куйи Мавлоно Али Шох ижодида мансуб шу асарнинг бир кўринишидир. Бу борада ҳар иккала асарнинг чолғуда ижро этиш учун мўлжаллангани ҳамда куй ривожига уч тўлқинли авжларнинг юзага келиши фикримизни қувватлаши мумкин.

Бундан-да қучлироқ далил "Чўли Ироқ"нинг юқорида айтилган ифодавий хусусиятларга бойлигида қўринади. Гарчанд бу асарнинг мусиқий негизи "Ироқ" номли мақом ашула йўллари(Тошкент Ироғи, Сараҳбори Ироқ, Бухоро Ироғи ва б.)да келган куй-оҳанглари билан бир бўлса-да,

аммо миллий чолғулар тароватига мос садоланиши билан улардан фарқланади. Инчунин, асарнинг чўлими ва сермаъно куйи, айниқса, танбур, сато, най, ғижжак каби чолғуларнинг ўзгача нолалари билан уйғун ҳолда ўта таъсирли янграйди. Қолаверса, айнан шу сифатлари билан ҳам "Чўли Ироқ" мақом намунаси Темурийлар даврида хосса ва омманинг сеvimли мумтоз куйларидан бири бўлган.

Шу ўринда Исмаилов Ибн Неъматуллох Мўъжизийнинг "Таворихи мусиқийун" рисоласида келтирилган бир воқеа эътиборни тортади. Бир кун Кобул шаҳридаги бир боғда ақобир, ашроф, умаро, вузаро, уламо ва авлиёлар иштирокида шохона мажлис ўтказилади. Мажлисида ҳозир бўлганларга турли таомлар тортиқлаб, Абулқосим Бобуршоҳнинг ишораси билан ҳазрат Мавлоно Соҳиб Балхий танбурда "Чўли Ироқ"ни чала бошлайди. "Танбурни сеҳрофарин бир тарзда

сўзлайтурувчи" ҳазрат куйнинг иккинчи авжидан одимлаётган карвон ҳаракатини англатса, куйи пардалардан маҳзун садолана бошлаган куйда эса бепойвон чўл ва бу манзарадан мутаассир ҳаёлга чўлган йўлчини ҳолатининг бадий ифодаси ҳис қилинади. Бундан ҳайратга келган мажлис аҳли орасидан бир неча киши беҳуш ҳолга келади. Сайрашда давом этган булбул куй энг авжига етганида узокроқдан учиб келиб ўзини танбурга ура бошлайди. Етти-саккиз мартаба ўзини танбурга ургач, ерга йиқилади. Мавлоно ҳам танбурини ташлаб, йилғаларича ҳушдан кетади. Бир вақтдан сўнг беҳуш бўлганлар ҳушига келади. Лекин Мавлоно Соҳиб Балхий билан булбул ҳушига келмайди.

Яқин ўтмишда ҳам мумтоз "Чўли Ироқ" куйи Абдуқодир Исмоилов (най), Ризқ Ражабий, Султонхон Жаҳимов, Саиджон Калонов (танбур), Турғун Алиматов (танбур, сато) каби беназир устоз санъаткорларнинг файзли ижролари билан халқимиз орасида машҳур бўлди. Ушбу мумтоз куй асосида бастакор ва композиторларнинг янги ижод намуналари юзага келди. Жумладан, атоқли бастакор Имомжон Икромов бу куйни "Ҳазрат Навоийнинг" Э, насими суҳб, ахволим дилоромимга айт, Зулфи сунбул, юзи гул, сарви гулдандомига айт" байти билан бошланувчи ғазалига боғлаб, ашула йўлини ижод қилди. Мазкур ашула Ақмалхон ва Бобохон Суфихоновлар ижросида Илёс Ақбаров томонидан нотага олиниб, 1949 йили "Навоий сўзига мусиқалар" тўпламида нашр қилинган. Чолғу йўли эса академик Юнус Ражабий нотага олиб босмадан чиқарган "Ўзбек халқ мусикаси" тўпламининг иккинчи жилди (1957 й.) ва "Шашмақом" туркуми нашрининг олтинчи жилди (1975 й.)ларидан ўрин олган.

Ўзбек композитори ва созандаси Дадаали Соаткулов мазкур мумтоз куй асосида най ва халқ чолғулари оркестри учун "Чўли Ироқ" поэмасини яратди (1950 й.).

Бугунги кунда "Чўли Ироқ"ни мукаммал ижро этиш борасида Абдуҳошим Исмоилов, Ўлмас Расулов (ғижжак), Абдулаҳад Абдурашидов (най), Абдор Зуфаров (танбур, сато) каби моҳир созандалар устозлар йўлига муносиб даражада издошлик қилмоқдалар.

Оқилхон ИБРОХИМОВ,
санъатшунослик фанлари доктори

маси бош директори Фарҳод Жўраев Ўзбекистон ва Жанубий Корея ҳамкорлиги узоқ тарихга бориб тақалишини, дўстлик муносабатлари самимий, истиқболли манфаатлар асосида давом этаётганини таъкидлади. Дизайнер Ли Ёнг Хи томонидан яратилган корея миллий либослари ёрқин ранги, сержилва зеб-зийнатлари билан иштирокчиларда қизиқиш уйғотди.

"Туркистон" саройида Корея мусиқа меросидан тузилган концерт бўлиб ўтди. Ёшлар ижод саройидаги Жанубий Корея филмлари фестивалида "Отамга бағишлов", "Химолай", "Детектив К" филмлари намоиш этилди. Шундай концерт дастурлари, кинофестивал ва маданий тадбирлар Самарқанд ва Бухоро шаҳарларида ҳам бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Ёшлар театрида таниқли рассом Ли Чун Соб ҳаёти ва ижодида бағишланган кўргазма намоиши ҳам кўзда тутилган.

Мунира ЙЎЛЧИБОВЕВА

МАЪНАВИЙ ҚУДРАТИМИЗ ТИМСОЛИ

Тил инсоннинг моҳияти, тафаккури билан боғлиқ мўъжизадир. Миллатнинг қалби, руҳи, салоҳияти унинг тилида акс этади. Шу боис ҳам тилимизнинг бойлигини, юксак маънавий асраб-авайлашга доимо интиламиз. Республика Маънавият тарғибот маркази, Ўзбекистон нефть ва геология ходимлари касаба уюшмаси Республика кенгаши томонидан ташкил этилган "Тил — миллат кўзгуси" мавзусидаги маънавий-маърифий тадбирда шулар ҳақида сўз юритилди.

— Тил орқали миллат ўзининг маънавий қудратини намойён этади. Бизнинг бахтимиз шундаки, ўзбек тили вақт ўтгани сари бойиб бораётган. Тилимизнинг жаҳон тиллари орасидаги маънавий, албатта, таъкидлаш керак, — деди Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети профессори, сийёсатшунослик фанлари доктори Нарзулла Жўраев "Миллат тараққиётида тилининг тутган ўрни ва аҳамияти" номли маърузасида. — Ҳар бир ижодкорнинг салоҳияти, маҳорати унинг фойдаланган сўз бойлигига қараб белгиланади. Олимларнинг таъкидлашича, Алишер Навоий 26000

сўздан фойдаланган. Пушкин ўз асарларида 22000, Шекспир эса 20000 сўзни қўллаган экан. Бу рақамлар ҳам ўзбек тилининг нақадар бойлигини кўрсатади. Умуман, ҳаққимиз инсоният тамаддунига улкан маданият олиб кирган халқдир. Ҳали ёзув пайдо бўлмаган, инсоният тафаккури энди шаклланаётган бир даврда боболаримиз, момоларимиз бир қатор дostonлару эртаклар яратишган. Булар тилимизнинг нақадар жонли ва қадимий эканлигини кўрсатиб турибди.

Олимнинг ушбу фикрлари тадбир қатнашчилари томонидан қўллаб-қувватланди. Жумладан, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети профессори Саодат Мухамедова тилимизнинг мустақиллик йилларидаги тараққиёти, жаҳондаги маънавий ҳақида гапириб шундай деди:

— Дунёда 6000дан ортқ тил ва лаҳжа бор. Унинг 400таси ўз ёзувига эга. Ундан фақат 100тасигина давлат тили мақомига эга. Биз ана шундай тил соҳиби бўлганимиздан фахрланамиз.

Дарҳақиқат, тилимизга давлат тили мақоми берилганига чорак асрдан ошди. Шўро даврида камситилган, расмий доирада истёмоладан четлатилган тилимиз маънавий қайта тикланди. Бу жараёнлар асосида, албатта, Ўзбекистон Республикасининг "Давлат тили ҳақида"ги қонуни ҳуқуқий асос бўлди. Республика Маънавият тарғибот маркази ҳуқуқий тарғибот бўлими мудири, ҳуқуқшунослик фанлари доктори Гулчехра Матқаримова маърузасида ушбу қонуннинг мазмун-моҳияти тўғрисида гапирди.

Ўзбек миллий академик драма театри актрисаси, Ўзбекистон халқ артисти Зухра Ашурова кино ва театр соҳасида адабий тил меъёрлари хусусида фикр юритиб, бу борадаги эътиборсизликлар, камчиликларни тилга олди. Шунингдек, Муҳимий номидаги ўзбек давлат мусикали драма театри актёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Турғун Бекназаров, эстрада хонандаси Азиз Ражабийнинг чиқишлари ҳам кўпчиликда қизиқиш уйғотди.

Парвина ОМОНОВА

Тошкент шаҳар халқ таълими ходимлари-ни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтида "Тил — миллат кўзгуси" мавзусида маънавий-маърифий тадбир бўлиб ўтди. Ўзбек тилига Давлат мақоми берилган кун муносабати билан ташкил этилган мазкур тадбирда филология фанлари доктори, профессор Ёрмат Тожиев миллатнинг шаклланиши ва маънавият тараққиётида она тилининг аҳамияти ҳақида маъруза қилди. Олим

МИЛЛАТ КЎЗГУСИ

она тилимизга давлат тили мақоми берилиши, мустақиллик йилларида тилимиз равнақи учун яратилган кенг имкониятлар хусусида тўхталди. Филология фанлари номзоди, таълиқли олим Омонулла Мадаев мутафаккир бобомиз Ҳазрат Алишер Навоийнинг ўзбек адабий тили ривожига қўшган бекиёс ҳиссаси ҳақида сўзлади.

Шаҳар мактабларининг ўқитувчилари иштирокида ўтган тадбирда устоз олимлар она тили ва адабиёти таълимидаги долзарб вазифаларга ҳам тўхталиб ўтдилар. Тадбир мушоира билан якунланди.

И. НАБИЕВА,
Академик лицей ўқитувчиси

Гул кўп, чаман кўп

ЖАҲОН АДИБЛАРИ ҲАЁТИДАН

О.ГЕНРИНИНГ СОВҒАСИ

Америкалик машҳур ҳикоянавис О.Генрининг (1862-1910) профессионал адабиётга кириб келишига қонунбузарлик сабаб бўлган. Соғлиги туфайли ун тўққиз ёшида Техас штатида кўчиб боришга мажбур бўлган Уильям Сидни Портер (ёзувчининг асл исми-фамилияси) турли соҳаларда омадини сынаб кўради. Бўла-жақ ёзувчи Остин шаҳридаги банкда ҳисобчи бўлиб ишлаётганида катта макдордаги пул камоматида айбланиб, суд қарори билан уч йилга озодликдан маҳрум қилинади. Колумбус қамқоқонасида жазо ўтаётган Уильям янги йил байрами арафасида жажжи қизига совға жўнатишни режалаштиради. Аммо бу пайтда собиқ банк ҳисобчисининг ҳамёнида сариқ чақа ҳам йўқ эди. Иложсиз қолган ота фарзандига совға ўрнига мактуб орқали эртақ ёзиб юборишга қарор қилади. Бу ишга катта иштиёқ билан киришган Уильям совға тайёр бўлгач, бир нусхасини журналга жўнатади. Эртақ муҳаррирларга маъқул келиб, журналнинг янги йил сонидида чоп этилади. Бу воқеадан сўнг собиқ ҳисобчи қамқоқонадаги бўш вақтидан унумли фойдаланиб, ёзувчилик билан жиддий шуғуллана бошлади. "О.Генри" тахаллусидан ҳам америкалик ҳикоянавис илк бор Колумбусда фойдаланган.

ГЮГОНИНГ МАКТУБИ

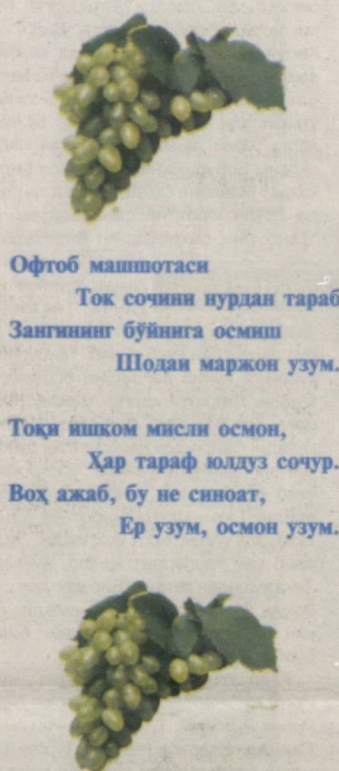
Француз романтизмнинг йирик намояндаси, шоир ва ёзувчи Виктор Гюго (1802-1885) асосий вақтини фақат ижодга бағишлашни истарди. "Хўрланганлар" роман-эпопеясини ёзаётганида адиб нашриёт билан тузилган шартномага кўра бошидаги ярим сочи ва соқолини олиб ташлаган. Қай-чини эса қўл етмас жойга улоқтириб юборган. Натижада ёзувчи уйдан чиқмай, фақат роман яратиш иши билан машғул бўлади. Бундай жонқуярлик, албатта, мева бермай қолмайди. "Хўрланганлар" Гюгога мисли кўрилмаган шўҳрат келтириб бугунги кунда ҳам ниҳоятда катта ҳисобланган қалам ҳақида эга қилади. Табиийки, бу пайтда машҳур адиб ўз китоби қандай сотилаётганини билиш учун нашриётга боролмасди. Шу сабабли, муҳаррирларга тез-тез мактуб жўнатарди. Гюгонинг биргина сўроқ белгисидан иборат машҳур мактуби ҳам айнан шу ёзишмалар чоғида битилган.

ДЮМА ЁЛЛАГАН "ЁЗУВЧИ"ЛАР

Китоблари энг кўп мутолаа қилинувчи француз ёзувчиси Александр Дюма (1802-1870) ёзувчилик ишига жиддий эътибор билан ёндашган. Ота Дюма нафақат вақтдан, балки ҳамкасблари ёрдами билан ҳам унумли фойдаланарди. Машҳур романнавис қўл остида катта таҳририят фаолият юритиб, "ёлланма ёзувчилар"нинг сони гоҳида етмишдан ошган. Улар орасида, айниқса, Огюст Макенинг ўрни катта эди. Дюмонинг "Шевалье д'Арманталь", "Уч мушкетёр", "Қириқча Марго", "Граф Монте-Кристо" сингари машҳур романлари ўқувчиларга яхши таниш бўлган адиб билан ҳамкорликда яратилган. Аммо улар чоп этилганида фақат Александр Дюма номи кўрсатилган. Чунки ноширлар китоб муқовасидан машҳур бўлмаган ёзувчининг исми жой олса, бу унинг сотуви-га салбий таъсир кўрсатади, деб ҳисоблаган.

ИЖОДИЙ ТАЪТИЛ

Ёзувчилик билан шуғулланишдек қўтилмаган имконият уммон ортидаги яна бир таниқли ижодкор Нелл Харпер Лига (1926-2016) ҳам насиб этган. Тўғри, бўлажак адиба Алабама университетининг ҳуқуқшунос-лик йўналишида таҳсил олаётган чоғидаёқ дастлабки ҳикояларини чоп этиришни бошлаган. Бироқ Нью-Йоркдаги нуфузли авиаконанига ишга кирганидан сўнг асосий вақтини ижодга эмас, идора юмушларига сарфлашга мажбур бўлади. У қарийб ўн йил шу тахилда ҳаёт кечиради. Неллнинг ёзувчи бўлиш орзусидан хабардор дўстлари янги йил байрамида ўзига хос совға ҳозирлашади. Улар идора ходимасига иш ҳақи тўланадиган бир йиллик меҳнат таътилига чиқиш имконини беришади. Бу совгадан боши қўкка етган Нелл бир йил ичида "Мазохчи маъв этиш" романининг қоралама нусхасини ёзиб битиради. Орадан уч йил ўтгач, роман устидаги иш якунига етиб нашр қилинди ва америка адабиётида янги проза устаси кашф этилди.

Офтоб машшотаси

Ток сочини нурдан тараб
Зангининг бўйига осмиш
Шодаи маржон узум.

Тоқи ишқом мисли осмон,
Ҳар тараф юлдуз сочур.
Воҳ ажаб, бу не синоват,
Ер узум, осмон узум.

Дадам бошчилигида ҳовли четидаги кичкина томорқага помидор кўчатларини эхдик. Аям тешача билан ўрача қовлади, синглим уларга битталаб кўчатларни ташлаб чиқди. Укам челақда ўрачаларга сув қуйиб чиқди, мен эса кўчатларни бирма-бир кўмиб боравердим. Шу зайлда кечга қадар ишладик. Дадам жўяқ олишга уста. Қўнидаги дастаси қалин катта кетмон эсимни таниганимдан буён дадамнинг хизматида. Шаҳарда яшасак ҳам баҳор келиши билан ерга кўкат, сабзавот экишни қанда қилмай-

ўқиб кўрдим. Охиригача ўқимаганим панд бериб қолди-да. Хориқлик мутахассисларнинг айтишича, шўх, инсонни рақсга қорлайдиган мусиқа ҳам сабзавотларнинг тезроқ етилишига ҳисса қўшаркан. Бир талай кўшиқ ёзилган дискларни саралаб, мусиқани варанглашиб карнайни томорқа тарафга тўғрилаб қўйдик. Бу ҳолат ҳам бир ҳафта такрорланди. Аямнинг-ку асаб торлари аллақачон таранглашиб, узилар ҳолатга келди. Ўзи ишдан чарчаб қайтади. Ҳамма иш қилиндими, деган саволга ҳар доим "Бажарил-

ди" деган жавобни олганидан, кўпам текшириб ўтирмайди. Чунки ҳали сумкасидаги ўттиз бешта боланинг дафтари ҳам эринмай арақлашиб керак. Биз эса "тадқиқот" натижаларини ку-тамыз. Кўм-кўм помидорларни айлантириб-ўргилтириб, бирон ери қизара бошлаганимкин, деб бир-иккитасини узиб ҳам олдик.

Шу орада сафардан қайтган дадам қақраб, тарс-тарс ёрилган жўяқларни, чанқаб сарғая бошлаган кўчатларни кўрди-ю барчани бир чизикча тизди.

— Опамнинг иши, — деди укам менга қараб. — Биз фақат айтганларини қилдик, — деди синглим ёнига қараб.

— Бу чет эл мутахассисларининг фикри, — дедим мен ерга қараб.

Уша кунни дадам ҳеч нима демади. Аҳвол шундай ҳам маълум. Фақат "Ота-бобонгни ишини қилмайсанми, қизим" дедилар, холос.

Кейин қўлга челақларни олиб на рақсга, на яхши гапга кўнган кўчатларга сув бердик. Укам ўғит солиб чиқди. Синглим бегона ўтларни то-залашга тушди. Шундай қилиб тез орада чет эл тадқиқотлари асосида қурий бошлаган томо-рқа ота-бобоннинг усули ёрдамида яшнаб, помидорлар юзига ранг югура бошлади.

Вазира ИБРОХИМОВА

МЕВАЛАР ҒАРҚ ИШИДА

УЛУҒ ЗОТ

Устоз отадек улғ,
Ҳурматин сақлаш — бурчим.
Ҳар бир сабоғи кутлуг,
Ишончин оқлаш — бурчим.

Уни бошда кўтариб,
Пойига зар сочсам оз.
Меҳри ўшар қўёшга,
Энг улғ зотдир устоз.

ҚИШДА МАЗЗА

Куз келса боғимизга,
Мевалар ғарқ ишади.
Бебош шамол дастидан
Ерга тап-тап тушади.

Исроф бўлганим кўриб,
Яхшимас қараб турсак.
Териб, қўйсак қўриғиб,
Қишда ҳўп мазза туршак.

ҚУШЛАР ЎТАР

Осмон бағрини тўлдириб,
Қушлар чуғураб ўтар.
Эшматвой пойлаб туриб,
Уларга тошлар отар.
Тегмайди битта ҳам тош,
Қарғага ё майнага.
Учиб бориб тегадилар,
Янгигина ойнага.

ШЎХ ҚЎЗИЧОҚ

Шоҳи сийди қўзининг,
Айби кўп-да ўзининг.
Шерикларин сузади,
Қўрасин ҳам бузади.

Қилсанг унга насиҳат,
Эшитмас қилиб тоқат.

Ўтирибди мўлтираб,
Кўзида ёш милтиллаб.

Ўтирибди қўрада,
Бошида боғлиқ латта.
Дейди: "Айбдор ўзим
Энди очилди қўзим".

БУЗОҚЧА

Шўхлиги тутиб,
Қорни тўқ бузоқ.
Қўрадан қиқиб,
Югурди узоқ.

Ортидан қулаб,
Шамолдек селдим.
Сомонхонадан,
Етаклаб келдим.

Энди тўполон,
Қилмайди шайтон.
Чунки бўйида,
Бир қулоқ арқон.

Раяноҳон
НЎМОНЖОНОВА,
Бағдод туманидаги
22-мактабнинг 5-синф
ўқувчиси

МУАССИС:
ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР
УЮШМАСИ

ҲОМИЙ:
"МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ"
АКШИАОРАЛИК
КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston
adabiyoti va san'ati

Манзилсимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-49-93

Электрон манзилсимиз: uzas.gzt@mail.ru
Таққид ва адабиётшунослик бўлими: 233-58-86
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-57-42
Назм ва наср бўлими: 233-58-60

Бош
муҳаррир
Сирожиладин
САЙИД

Тахририятга келган кўлёмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри тахририят нуқтаи назаридан фарқлангани мумкин.

Масъул котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОВ
Саҳифаловчи — Зафар РЎЗИЕВ

«ЎЗБЕКИСТОН» нашриёт-матбаа ижодий уйи босмахонаси.
Босмахона манзили: Навоий кўчаси, 30-уй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 22.30

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 26.11.2014 йил 0283-рақам билан рўйхатга олинган. Адади — 3509. Буюртма 5 — 7285. Ҳажми — 3 босма табоқ А-2. Нашр кўрсаткичи — 222. Тиражлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНАЛАРИ
ЧИҚАДИ.

СОТУВДА НАРХИ
ЭРКИН.

ISSN 2181-614X

